

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Кібік О.М., Отливанська Г.А.

**Економіка та управління
бізнес-структурою**
Практикум

Одеса-2021

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Національного університету «Одеська юридична академія».

Протокол № 4 від 7 липня 2021 р.

Рецензенти:

Липинська О. А. – доктор економічних наук, професор кафедри публічного управління та адміністрування Державного університету «Одеська політехніка»

Коваль В. В. – доктор економічних наук, завідувач кафедри «Економіка, облік та менеджмент» Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

Кібік О. М. Економіка та управління бізнес-структурою : Практикум / О. М. Кібік, Г. А. Отливанська. – Одеса : НУ «ОЮА», 2021. – 63 с.

Практикум містить рекомендації, які допоможуть студентам краще засвоїти теоретичний матеріал й оволодіти практичними навичками з розрахунку та визначення впливу економічних показників на результати діяльності бізнес-структури, ефективність її управління тощо. Вказівки містять комплекс практичних завдань та питання для самостійного контролю з курсу.

Розраховано на студентів, які навчаються за галуззю знань 07 «Менеджмент і адміністрування».

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Створення бізнес-структури	8
Основні та оборотні засоби економічної діяльності бізнес-структури	12
Нематеріальні ресурси економічної діяльності бізнес-структури...	19
Амортизація основних засобів та нематеріальних ресурсів економічної діяльності бізнес-структури	24
Трудові ресурси економічної діяльності бізнес-структури.....	26
Доход економічної діяльності бізнес-структури та його планування	31
Витрати економічної діяльності бізнес-структури	36
Прибуток економічної діяльності бізнес-структури	40
Інноваційна діяльність бізнес-структури	44
Інвестиційна діяльність бізнес-структури.....	48
Економічна ефективність капітальних інвестицій	54
Список використаних джерел.....	63

Вступ

За сучасних економічних умов бізнес-структурам надані значні права та можливості щодо формування та реалізації власних бізнес-інтересів. Економічна діяльність бізнес структур на мікрорівні є основою формування економічних систем більш високих рівнів. У процесі функціонування вирішуються питання щодо вибору конкретних форм і методів господарювання, формування й використання виробничих ресурсів, оптимізації їхньої взаємодії, організації й забезпечення ефективності різних видів та напрямків діяльності тощо. Підприємства є основою для формування національного доходу, валового внутрішнього продукту, валового національного продукту; джерелом надходжень до загальнодержавного та місцевих бюджетів. Підприємства приймають участь у процесах простого й розширеного відтворення, вирішення соціальних та екологічних проблем тощо. Отже, предметом вивчення дисципліни є закономірності функціонування і розвитку підприємства за сучасних економічних умов. Об'єктом навчальної дисципліни є економічні процеси, що є характерними для сучасних бізнес-структур.

Дисципліна спрямована на вивчення таких питань: підприємство як основа економіки, середовище функціонування підприємства, його складові, структура та управління підприємством, персонал підприємства, продуктивність і оплата праці, капітал підприємства, витрати на виробництво та реалізацію продукції, фінансово-економічні результати діяльності підприємства. Значна увага приділена інноваційним та інвестиційним процесам на підприємстві, питанням розвитку підприємства та забезпечення ефективності економічної діяльності.

Вивчення дисципліни дозволить ознайомитися з теоретичними та практичними основами економічної діяльності підприємства в ринкових умовах. Основними завданнями опанування дисципліною є вивчення основних закономірностей функціонування бізнес-структур в ринковій економіці; опанування теорії та методологічних засад процесу формування та використання виробничих ресурсів, результатів та ефективності діяльності підприємства; закріплення комплексу економічних знань і засвоєння досягнень теорії та практики формування ефективної економіки підприємства. Згідно з вимогами навчальної програми студенти повинні:

знати:

Сутність «економіки» як науки. Підприємництво: сутність та форми за видами діяльності. Організаційно-правові основи функціонування підприємства як суб'єкта підприємництва. Поділ підприємств та їх об'єднань.

Склад ресурсів підприємства, джерела їх формування, підходи до оцінювання ефективності їх використання. Склад та порядок визначення результатів діяльності підприємства: доходів, витрат, прибутку. Сутність поточних витрат і собівартості продукції. Види цін та методи ціноутворення. Методичні підходи до оцінки ефективності роботи підприємства. Визначення і оцінку капітальних інвестицій підприємства. Визначення інновацій та напрямів інноваційної діяльності підприємства;

вміти:

формулювати визначення понятійного апарату дисципліни; застосовувати теоретичні положення у вирішенні конкретних питань економіки підприємства; кількісно оцінювати явища та визначати тенденції зміни показників; аналізувати і визначати напрями вирішення економічних проблем; аналізувати й узагальнювати результати операційної, фінансової та іншої діяльності; обирати найбільш перспективні шляхи розвитку діяльності; творчо підходити до прийняття управлінських рішень по економіці; виявляти резерви підвищення ефективності використання трудових, матеріально-технічних та фінансових ресурсів; пропонувати ефективні методи ведення діяльності на ринку.

Вивчення дисципліни передбачає виконання практичних занять за темами:

Тема 1. Види бізнес структур та їх особливості.

Тема 2-3. Створення бізнес-структури.

Тема 4. Структура та управління бізнесом.

Тема 5. Основні та оборотні засоби економічної діяльності бізнес-структури.

Тема 6. Нематеріальні ресурси економічної діяльності бізнес-структури.

Тема 5-6. Амортизація основних засобів та нематеріальних ресурсів.

Тема 7. Трудові ресурси економічної діяльності бізнес-структури.

Тема 8. Фінансові ресурси економічної діяльності бізнес-структури.

Тема 9. Доход економічної діяльності бізнес-структури та його планування.

Тема 10-11. Витрати та собівартість економічної діяльності бізнес-структури.

Тема 12. Прибуток та рентабельність економічної діяльності бізнес-структури.

Тема 13. Інноваційна діяльність бізнес-структури.

Тема 14. Інвестиційна діяльність бізнес-структури.

Тема 15. Економічна ефективність капітальних вкладень.

Практичне заняття

Створення бізнес-структури

Мета

Узагальнити та систематизувати отримані знання щодо організації та створення бізнес-структури; сформулювати вміння приймати рішення в умовах економічної ситуації, що склалася.

Ключові положення

Бізнес-структура - це організація (підприємство, фірма), діяльність якої здійснюється в сфері бізнесу. Це може бути торгова фірма, виробниче підприємство, рекламне або інформаційне агентство, комерційний навчальний заклад, біржа, холдингова компанія, товариство, контора, бюро, банк. Тобто будь який суб'єкт бізнесу.

Перед створенням нового суб'єкта бізнесу у формі юридичної особи до реєстрації треба вирішити якої організаційно-правової форми буде підприємство (ТОВ, ПП, АТ тощо), чим займатиметься підприємство (види діяльності), якою буде система оподаткування (загальна чи спрощена), якими будуть частки засновників та їх внески до майбутнього підприємства [4].

Найбільш популярними бізнес-структурами в Україні є товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та приватне підприємство (ПП). Основним нормативним документом для ТОВ є Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII (далі — Закон про ТОВ). ПП, на відміну від ТОВ, має слабке законодавче регулювання, тому для нього актуальними є загальні положення Господарського (ГК) та Цивільного (ЦК) кодексів України щодо підприємств [4].

Види діяльності. Визначитися з видами діяльності потрібно для складання установчих документів та заповнення заяви під час держреєстрації. Крім того, є перелік ліцензованих видів діяльності, робота новоствореного підприємства за якими у разі відсутності ліцензії буде незаконною.

Система оподаткування Одночасно з держреєстрацією потенційний суб'єкт господарювання може подати документи на отримання статусу платника єдиного податку чи ПДВ.

Засновники Засновниками підприємства можуть бути: звичайні фізособи, фізособи – підприємці, юрособи, фізособи-нерезиденти. Кількість учасників як ПП, так і ТОВ законодавство не обмежує. Внески до статкапіталу Внесками до підприємства можуть бути (ст. 115 ЦК, ст. 85 ГК): речі (рухоме і нерухоме майно, гроші) та майнові права (акції, права користування будинком, приміщенням, права на об'єкти інтелектуальної власності, права вимоги).

Створення юридичної особи. Для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками).

Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Товариство, створене однією особою, діє на підставі Статуту, затвердженого цією особою.

Установа створюється на підставі індивідуального або спільного установчого акта, складеного засновником (засновниками). Установчий акт може міститися також і в заповіті. До створення установи установчий акт, складений однією або кількома особами, може бути скасований засновником (засновниками).

Юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації.

Вимоги до змісту установчих документів. Установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, статут (положення) суб'єкта господарювання.

В установчих документах повинні бути зазначені найменування суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

У засновницькому договорі засновники зобов'язуються утворити суб'єкт господарювання, визначають порядок спільної діяльності щодо його утворення, умови передачі йому свого майна, порядок розподілу прибутків і збитків, управління діяльністю суб'єкта господарювання та участі в ньому засновників, порядок вибуття та входження нових засновників, інші умови діяльності суб'єкта господарювання, які передбачені законом, а також порядок його реорганізації та ліквідації відповідно до закону.

Статут суб'єкта господарювання повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству.

Положенням визначається господарська компетенція органів державної влади, органів місцевого самоврядування або інших суб'єктів у випадках, визначених законом.

Статут (положення) затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання або його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону.

В установчому акті установи вказується її мета, визначаються майно, яке передається установі, необхідне для досягнення цієї мети, структура управління установою. Якщо в установчому акті, який міститься у заповіті, відсутні окремі із зазначених вище положень, їх установлює орган, що здійснює державну реєстрацію.

Зміни до установчих документів юридичної особи набувають чинності для третіх осіб з дня їх державної реєстрації, а у випадках, установлених законом, – з моменту повідомлення органу, що здійснює державну реєстрацію, про такі зміни. Юридичні особи та їх учасники не мають права посилалися на відсутність державної реєстрації таких змін у відносинах із третіми особами, які діяли з урахуванням цих змін.

Державна реєстрація юридичної особи. Юридична особа підлягає державній реєстрації у порядку, установленому законом. Дані державної реєстрації включаються до єдиного державного реєстру, відкритого для загального ознайомлення. Відкриття суб'єктом господарювання філій (відділень), представництв без створення юридичної особи не потребує їх державної реєстрації. Відомості про відокремлені підрозділи суб'єктів господарювання залучаються до її реєстраційної справи та включаються до Єдиного державного реєстру.

Для проведення державної реєстрації юридичної особи засновник (засновники) або уповноважена ними особа повинні особисто подати державному реєстратору (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи:

1. Заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації юридичної особи;
2. Копію рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи у випадках, передбачених законом;
3. Два примірники установчих документів;
4. Документ, що засвідчує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичної особи;

У разі, якщо проводилося резервування найменування юридичної особи, крім вищезазначених документів додатково подається довідка з Єдиного державного реєстру про резервування найменування юридичної особи.

У випадках, передбачених законом, крім вищезазначених документів додатково подається копія рішення органів Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України про надання дозволу на узгоджені дії або на концентрацію суб'єктів господарювання.

У разі державної реєстрації юридичної особи, для якої законом встановлено вимоги щодо формування статутного фонду (статутного або складеного капіталу) крім вищезазначених документів додатково подається документ, що підтверджує внесення засновником (засновниками) вкладу (вкладів) до статутного фонду (статутного або складеного капіталу) юридичної особи у розмірі, який встановлено законом.

У разі державної реєстрації відкритих акціонерних товариств, крім вищезазначених документів додатково подається звіт про проведення підписки на акції, який засвідчено Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України.

У разі державної реєстрації селянського (фермерського) господарства, крім вищезазначених документів додатково подається копія Державного акту на право приватної власності засновника на землю або копія Державного акту на право постійного користування землею засновником, або нотаріально посвідчена копія договору про право користування землею засновником, зокрема на умовах оренди.

У разі державної реєстрації юридичної особи, засновником (засновниками) якої є іноземна юридична особа, крім вищезазначених документів додатково подається документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торгівельного, банківського або судового реєстру, який відповідає вимогам, встановленим законом.

Якщо документи для проведення державної реєстрації подаються засновником або уповноваженою ним особою особисто, додатково подається паспорт та документ, що засвідчує його (її) повноваження.

Порушення встановленого законом порядку створення юридичної особи або невідповідність її установчих документів закону є підставою для відмови у державній реєстрації юридичної особи.

До єдиного державного реєстру вносяться відомості про організаційно-правову форму юридичної особи, її найменування, місцезнаходження, органи управління, філії та представництва, мету установи, а також інші відомості, установлені законом.

Найменування юридичної особи. Юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму. Найменування установи має містити інформацію про характер її діяльності. Юридична особа може мати крім повного найменування скорочене найменування.

Юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування.

Найменування юридичної особи вказується в її установчих документах і вноситься до єдиного державного реєстру.

Юридична особа не має права використовувати найменування іншої юридичної особи.

Практичне завдання

№1. Студент має опрацювати наступні питання за обраною сферою діяльності, а саме:

- визначати напрями діяльності, обрати вид діяльності за КВЕД;
- дати назву створюваному підприємству, визначити місце розташування ціль та масштаби діяльності;
- визначити форму власності та склад учасників, розмір та складові формування статутного капіталу;
- обґрунтувати номенклатуру послуг або продукції, яку планується надавати на підприємстві;

–провести обґрунтований вибір організаційно-правової форми підприємства: навести перелік переваг та недоліків обраної форми.

–проаналізувати перелік документів щодо створення підприємства та визначити необхідні.

Домашнє завдання

1. Ознайомитись з основними теоретичними положеннями та вимогами законодавства щодо створення та реєстрації підприємств в Україні.
2. Провести підбір нормативно-законодавчих актів, що регулюють діяльність за обраною організаційно-правовою формою.

Рекомендована література

1. Господарський кодекс України. URL: www.rada.kiev.ua.
2. Цивільний кодекс України. URL: www.rada.kiev.ua.
3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» . URL: www.rada.kiev.ua.
4. Створення підприємства: від "А" до "Я" . URL: <https://www.golovbukh.ua/article/6899-stvorenniya-pdprimstva>

Практичне заняття

Основні та оборотні засоби економічної діяльності бізнес-структури

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення характеру змін показників використання основних та оборотних засобів економічної діяльності бізнес-структури.

Ключові положення

Основні виробничі фонди – це засоби праці, які багаторазово беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого часу, зберігають свою натурально-речовину форму та розподіляють свою вартість на створюваний продукт частинами відповідно до ступеня зносу, протягом усього періоду функціонування.

Частки різних груп основних виробничих фондів від загальної вартості, виражені у відсотках, складають їхню структуру:

$$d_i = \frac{\Phi_i}{\sum_{i=1}^n \Phi_i} 100,$$

де Φ_i – вартість i -ї групи / виду основних фондів; n – кількість груп / видів основних фондів.

Первісна вартість – вартість основних фондів у момент їхнього придбання чи в момент вводу їх в експлуатацію за актом. Наприклад, первісна вартість на придбання обладнання може бути визначена:

$$\Phi_{\text{п}} = \Pi_{\text{опт}} + K_{\text{тр}} + K_{\text{зскл}} + K_{\text{м}} + K_{\text{ін}},$$

де $\Pi_{\text{опт}}$ – оптова ціна обладнання; $K_{\text{тр}}$ – витрати на транспортування від постачальника; $K_{\text{зскл}}$ – витрати на заготівельно-складські витрати; $K_{\text{м}}$ – витрати на установку і монтаж обладнання; $K_{\text{ін}}$ – інші непередбачені витрати.

Залишкова вартість (балансова) основних фондів характеризує їхню вартість, яка ще не перенесена на вартість виготовленої продукції (виконаної роботи, зробленої послуги). Вона є розрахунковою величиною і визначається як різниця між повною первісною (відбудовною) вартістю і накопиченою на момент числення сумою зносу основних фондів:

$$\Phi_{\text{зал}} = \Phi_{\text{п}} - Z_t,$$

де $\Phi_{\text{зал}}$ – залишкова вартість основних виробничих фондів;

Z_t – величина зносу за період експлуатації до моменту розрахунку залишкової вартості;

$\Phi_{\text{п}}$ – первісна вартість основних виробничих фондів.

Сума зносу за період експлуатації до моменту розрахунку залишкової вартості визначається сумою нарахованої амортизації на цей час.

Середня вартість основних фондів характеризує вартість фондів з урахуванням її руху (збільшення в результаті введення або зменшення в результаті вибуття):

$$\bar{\Phi} = \Phi_{\text{пр}} + \sum_{i=1}^m \frac{\Delta\Phi_{\text{ув}i} \Delta t_i}{t_k} - \sum_{j=1}^n \frac{\Delta\Phi_{\text{виб}j} \Delta t_j}{t_k},$$

$$\bar{\Phi} = \frac{\Phi_{\text{пр}} + \Phi_{\text{к}}}{2},$$

де $\Phi_{\text{пр}}$ – вартість основних фондів на початок періоду; $\Phi_{\text{к}}$ – вартість основних фондів на кінець періоду:

$$\Phi_{\text{к}} = \Phi_{\text{пр}} + \Delta\Phi_{\text{ув}} - \Delta\Phi_{\text{виб}},$$

де $\Delta\Phi_{\text{ув}}$, $\Delta\Phi_{\text{виб}}$ – загальна вартість, що уводиться і вибулих основних фондів за аналізований період; $\Delta\Phi_{\text{ув}i}$ – вартість фондів, що уводяться, в i -й момент часу; m – число моментів введення основних фондів; Δt_i – тривалість з моменту введення до кінця аналізованого періоду за місяцями (кварталами); $\Delta\Phi_{\text{виб}j}$ – вартість вибуття основних фондів у j -й момент часу; n – число моментів вибуття основних фондів; Δt_j – тривалість з моменту вибуття до кінця аналізованого періоду, за місяцями (кварталами); t_k – число місяців (кварталів) аналізованого періоду.

Стан основних фондів відображає коефіцієнт зносу, який визначається відношенням суми нарахованого зносу до вартості фондів:

$$K_z = Z_t / \Phi_{\text{п}},$$

де Z_t – величина зносу за період експлуатації основних фондів; $\Phi_{\text{п}}$ – первісна вартість основних виробничих фондів.

Показники руху основних фондів підприємства:

Коефіцієнт уведення основних фондів: $K_{ув} = \Delta\Phi_{ув} / \Phi_{кр}$

$\Delta\Phi_{ув}$ – вартість основних фондів, уведених в експлуатацію, у т.ч. нових та після капітального ремонту.

Коефіцієнт оновлення основних фондів: $K_{онов} = \Delta\Phi_{ув.нов} / \Phi_{к}$

$\Delta\Phi_{ув.нов}$ – вартість нових основних фондів, уведених за аналізований період.

Коефіцієнт вибуття основних фондів: $K_{виб} = \Delta\Phi_{виб} / \Phi_{пр}$,

де $\Delta\Phi_{виб}$ – вартість основних фондів, що вибули з експлуатації.

Показники ефективності використання основних фондів підприємства:

– Фондовіддача (показник оборотності основних фондів):

$$K_v = \frac{Q}{\Phi}; \quad K'_v = \frac{Д}{\Phi}; \quad K''_v = \frac{ЧД}{\Phi},$$

де Q, Д, ЧД – обсяг продукції, виторг (доходи), чистий дохід відповідно; $\bar{\Phi}$ – середня вартість основних фондів за відповідний період;

– Фондоємність:

$$h = \frac{1}{K_v} \text{ чи } h = \frac{\bar{\Phi}}{Q}; \quad h' = \frac{\bar{\Phi}}{Д}; \quad h'' = \frac{\bar{\Phi}}{ЧД};$$

– Фондоозброєність праці: $V = \frac{\bar{\Phi}}{Ш}$,

де Ш – чисельність працівників;

– Рентабельність основних фондів: $r_{оф} = \frac{\Pi_i}{\Phi}$,

де Π_i – відповідний вид прибутку (валовий; звичайної діяльності; операційної діяльності; чистий чи нерозподілений).

Оборотні засоби – це предмети праці, які один раз беруть участь у процесі виробництва, повністю переносять свою вартість на створену продукцію, частково змінюються або цілком витрачаються у діяльності.

Оборотні засоби за місцем і роллю в процесі виробництва поділяються на дві частини. Одна з них – *оборотні виробничі фонди*, яка включає в себе виробничі запаси допоміжних матеріалів, палива, запасних частин для поточного ремонту обладнання, малоцінні та предмети, що швидко

зношуються, (терміном служби менше одного року). Оборотні виробничі фонди разом з основними виробничими фондами *складають виробничі фонди підприємства*. Якщо оборотні виробничі фонди вже вступили у виробничий процес, то вони належать до категорії витрат. Крім оборотних виробничих фондів у підприємства є фонди обігу. *Фонди обігу* – це кошти підприємства, які функціонують у сфері обігу, вони не беруть участь у створенні вартості, а є її носіями. До фондів обігу відносяться готова продукція та товари на складі, грошові кошти, кошти у розрахунках, у т.ч. дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів тощо.

Оборотні фонди і фонди обігу здійснюють кругообіг протягом одного циклу виробництва й обігу, послідовно набуваючи форму то оборотних виробничих фондів (у вигляді виробничих матеріальних запасів і незавершеного виробництва), то фондів обігу (у вигляді грошових коштів), їх об'єднують в одну економічну категорію – *оборотні засоби*. На підприємствах кругообіг оборотних засобів починається з авансування грошових коштів Д, за рахунок яких створюються виробничі запаси товарно-матеріальних цінностей (Т). На першій стадії кругообігу кошти з грошової форми переходять у товарну (Д → Т). На другій стадії виробничі запаси вступають у виробництво, з яким у галузі зв'язку збігається процес споживання продукції. Минаючи форму готових виробів Т», кругообіг коштів завершується грошовою формою Д'. При цьому чим швидше оборотні засоби переходять із однієї стадії в іншу, тим менша загальна сума потрібних підприємству оборотних засобів.

Функція оборотних засобів – здійснення платежів, розрахунків за доставлені товари, виконані роботи, готову продукцію, послуги. Вони постійно обслуговують усі стадії переміщення оборотних виробничих фондів і фондів обігу. Таким чином, оборотні засоби не «витрачаються», а лише послідовно переходять від однієї стадії кругообігу до іншої, кожного разу повертаючись до своєї вихідної грошової форми. Виходячи з цього, оборотні засоби являють собою грошове вираження авансованої вартості продукції, необхідної для формування запасів товарно-матеріальних цінностей з метою обслуговування технічних засобів зв'язку й обробки обміну, а також для проведення відповідних грошових розрахунків.

Розмір оборотних засобів підприємства залежить від обсягу виробництва та швидкості їх обігу. Чим швидше оборотні засоби переходять з однієї стадії кругообігу в іншу, тим менше час їх перебування в товарній і грошовій формах, тим менше буде потрібно оборотних засобів при одному й тому ж обсязі виробництва. Прискорення оборотності оборотних засобів – один з найбільш важливих джерел економії матеріальних і грошових ресурсів. Для оцінки ефективності використання оборотних засобів існує низка показників, основними з яких є такі:

– *Коефіцієнт оборотності* ($K_{об}$), визначаючий кількість обігів за період як відношення доходів від основної діяльності (Д) до середньорічної величини оборотних засобів підприємства ($\bar{\Phi}_{об}$):

$$K_{об} = \frac{Д}{\overline{\Phi}_{об}}.$$

Цей показник відбиває величину доходів, що припадають на одну грошову одиницю оборотних засобів (кількість обігів за аналізований період);

– Середня тривалість одного обігу в днях:

$$V_{об} = \frac{T}{K_{об}} = \frac{T \cdot \overline{\Phi}_{об}}{Д},$$

де T – число днів у періоді (360 – в році, 90 – в кварталі).

Чим коротше тривалість кругообігу оборотних засобів або більше кругообігів, що здійснюється ними при тому ж обсязі реалізованої продукції, тим менше потребується оборотних засобів і навпаки.

Важливе значення має також *коефіцієнт завантаження* оборотних засобів :

$$K_3 = \frac{\overline{\Phi}_{об}}{Д}.$$

Ця величина обернена коефіцієнту оборотності і тому відбиває величину оборотних засобів, використовуваних для отримання (створення) одиниці продукції або 1 грн. доходів.

– *Рентабельність оборотних засобів*: $r_{\Phi об} = \Pi / \overline{\Phi}_{об}$,

де Π – відповідний вид прибутку (валовий; звичайної діяльності; операційної діяльності; чистий чи нерозподілений).

Показники використання оборотних засобів залежать від їх середніх залишків і суми обігу відповідного періоду. Так, для розрахунку середньорічних залишків беруть їх півсуми на початок і кінець року, додають до них залишки на початок кожного з останніх 11 місяців (з 1 лютого по 1 грудня) і отриманий результат ділять на 12.

Поряд з загальними показниками оберненості оборотних засобів можуть розраховуватися показники за відповідними елементами – наприклад, виробничих запасах, завершеному будівництву. При таких розрахунках визначається частина кожного елемента в загальній тривалості обігу коштів підприємства і, відповідно розмір вивільнених (або додатково залучених) оборотних засобів у зв'язку з прискоренням (сповільненням) їхньої оборотності за кожним елементом. Розраховуючи окремі показники, треба мати на увазі, що середні залишки оборотних засобів визначаються за конкретним елементом, а сума обігу і кількість днів розрахункового періоду залишаються такими, які прийняті при розрахунках загальних показників оборотності.

Внаслідок прискорення оборотності оборотних засобів відбувається вивільнення їх і виникає можливість використання в інших напрямках господарської діяльності. Вивільнення коштів може бути абсолютним і відносним. *Абсолютне* – свідчить про скорочення фактичних середніх залишків оборотних засобів за звітний період порівняно з середніми

залишками за попередній (базисний) при тому ж обігу або його збільшенні. Відносно вивільнення засобів буває тоді, коли темп зростання обсягу обігу в звітному періоді випереджає темп зростання середніх залишків оборотних засобів. Величину умовної економії витрат ($E_{\text{Кфоб}}$) за рахунок вивільнення коштів за річним планом можна визначити за формулою:

$$E_{\text{Кфоб}} = \frac{\overline{\Phi}_{\text{об}_t}}{T_t} (V_{\text{об}_t} - V_{\text{об}_{t-1}}),$$

де t – аналізований період.

За своїм економічним змістом заходи, спрямовані на підвищення ефективності використання оборотних засобів можна умовно розділити на вартісні й часові. *Вартісні* – спрямовані на безпосереднє зниження обсягу оборотних засобів. *Часові* – спрямовані на зменшення інтервалу перебування оборотних засобів на різних етапах економічного процесу.

Практичні завдання

№2. Розрахувати первісну вартість обладнання, якщо воно придбане у постачальника за ціною 622 тис. грн., транспортні витрати склали 5% від ціни, заготівельно-складські витрати – 1,5% від ціни з урахуванням транспортних витрат. Витрати на установку і монтаж складають 25 тис. грн.

№3. Розрахувати середньорічну вартість основних фондів підприємства за наступними вихідними даними: вартість основних фондів на початок року становила 22840 тис. грн.; протягом року передбачається введення і вибуття основних фондів в наступні періоди: введення у січні – 1500 тис. грн., з 01.05 – 2300 тис. грн.; вибуття у березні – 1350 тис. грн., з 01.09 – 700 тис. грн.

№4. Визначити показники коефіцієнти руху основних фондів в аналізованому періоді, за наступними даними: вартість основних фондів на початок року 3300 млн. грн., рух фондів протягом року передбачається: введення – з 01.03. – 80 млн. грн., з 01.07 – 5 млн. грн.; вибуття з 01.05 – 20 млн. грн., з 01.11 – 70 млн. грн.

№5. Визначити показники ефективності використання основних виробничих фондів підприємства та характер їх зміни у звітному році за даними наведеними у табл. 1.

Таблиця 1.

Показники	Базовий рік	Звітний рік
Доходи, тис. грн.	846	963
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	1450	1600
Середньоспискова чисельність працівників, чол	76	77

№6 Визначити на скільки відсотків змінилася вартість основних виробничих фондів підприємства, якщо рівень фондівіддачі підвищився з 0,75 до 0,81 грн. продукції на гривню основних фондів, а обсяг продукції збільшився з 5180 тис. грн. до 5390 тис. грн.

№7 Визначити зміну фондівіддачі та фондомісткості основних виробничих фондів підприємства в звітному періоді, якщо відомо, що доходи

підприємства в базовому періоді становлять 862 тис. грн., вартість виробничого обладнання 578 тис. грн. або 22% від вартості основних виробничих фондів. У звітному періоді вартість основних виробничих фондів зменшилася на 1%, а доходи збільшилися на 4%.

№8 Визначити показники використання виробничих фондів підприємства та зробити висновок про інтенсивність їх використання за даними табл. 2.

Таблиця 2.

Показники	Базовий рік	Звітний рік
Доходи, млн. грн.	1800	1870
Середньорічна вартість основних фондів, млн. грн.	2 995	3 100
Вартість оборотних засобів, у відсотках від вартості основних фондів, %	12	11

№9 Визначити зміну коефіцієнта оборотності оборотних засобів підприємства в звітному періоді, якщо відомо, що доходи підприємства в базовому періоді становлять 3110 тис. грн., Вартість запасних частин - 5,9 тис. грн. або 19% від вартості оборотних засобів. У звітному періоді вартість оборотних засобів зменшилася на 3%, а доходи збільшилися на 8%.

№10 Визначити показники використання оборотних засобів підприємства та умовну економію витрат за рахунок вивільнення коштів за річним планом за даними табл. 3.

Таблиця 3.

Показники	Звітний рік	Плановий рік
Доходи, млн. грн.	2850	3460
Середньорічні залишки оборотних засобів, млн. грн.	132	141

№11 Протягом звітного року підприємство реалізувало послуг на суму 900 тис. грн. Середньорічний залишок обігових коштів – 180 тис. грн. У плановому році обсяг послуг має збільшитися на 6,5 %. Крім того, розроблено економіко-організаційні заходи підвищення ефективності виробництва, які уможливають скорочення тривалості обороту обігових коштів на 8 днів.

Розрахувати показники оборотності обігових коштів у звітному і плановому роках, а також рентабельність оборотних коштів у звітному та плановому роках, якщо рентабельність продукції у звітному році становила 20 %, а у плановому становитиме 25 %.

Завдання для перевірки знань

1. Основні виробничі фонди підприємства та їх особливості.
2. Види вартісних оцінок основних виробничих фондів.
3. Сутність амортизації. Методи нарахування амортизації.
4. Показники стану основних фондів підприємства.
5. Показники руху основних фондів на підприємстві.

6. Показники ефективності використання основних фондів підприємства
7. Склад і особливості оборотних засобів підприємства.
8. Цикл обігу оборотних засобів на підприємстві.
9. Поділ оборотних засобів за видами.
10. Склад оборотних виробничих фондів підприємства.
11. Роль фондів обігу на підприємстві.
12. Методи нормування оборотних засобів.
13. Показники використання оборотних засобів, методика їх розрахунку.

Рекомендована література

1. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Покропивный С. Ф. Экономика предприятия: учебник; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. С. Ф. Покропивного. – [пер. с укр. 2-го перераб. и доп. изд.]. – К.: КНЭУ, 2002. – 608 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

Практичне заняття

Нематеріальні ресурси економічної діяльності бізнес-структури

Мета роботи

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення характеру змін показників стану, руху та ефективності використання нематеріальних активів економічної діяльності бізнес-структури.

Ключові положення

Згідно з національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 8 «Нематеріальні активи» (НМА) – це немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані (відокремлені від підприємства) та утримуються підприємствами з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. НМА – це «...довгострокові права або переваги, які здобуває власник прав, відображені в балансі організації як видатки на їхнє придбання й доведення до стану, придатного для використання за призначенням, з метою одержання прибутку (доходу)».

Поділ НМА за видами надано в табл. 5.

Таблиця 5. – Поділ нематеріальних активів за видами

За групами	– права користування природними ресурсами; – права користування майном; – права на об'єкти інтелектуальної власності, а саме:
------------	---

	* права на знаки для товарів і послуг; * права на об'єкти промислової власності; * авторські та суміжні з ними права; – гудвіл; – інші НМА.
За способом отримання	– створені власними силами – отримані іншим шляхом (придбані за грошові кошти, придбані в обмін на інші активи, придбані в обмін на інструменти капіталу (як внесок до статутного фонду), отримані внаслідок об'єднання підприємств, отримані безоплатно, придбані за рахунок коштів цільового фінансування).

Інтелектуальна власність – це поняття, що застосовується для позначення прав на результати інтелектуальної діяльності людини в області літератури, мистецтва, науки, техніки й інших областях творчості; засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг; захист від несумлінної конкуренції. НМА в частині вартості об'єктів права інтелектуальної власності називають **інтелектуальними активами (ІА)**.

На відміну від П(с)БО 8 у Міжнародних стандартах (МСБО) права користування природними ресурсами не належать до НМА, бо придбання таких матеріальних активів, як земля, вода й ін., уже передбачає користування, володіння ними. Норми П(С)БО 8 не поширюються й на гудвіл і операції із НМА, особливості обліку яких визначаються іншими П(С)БО.

Гудвіл – перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання [4]. Гудвіл виникає лише у разі придбання цілісного майнового комплексу іншим підприємством та у результаті зроблених витрат. Гудвіл – комплекс заходів, спрямований на збільшення прибутку без відповідного збільшення активних операцій, включаючи знання, навички та вміння персоналу, застосування найкращих управлінських здібностей, домінуючу позицію на ринку, нові технології тощо. Іншими словами, гудвіл – це ділова репутація фірми, а його вартість визначається як різниця між ринковою ціною підприємства й звичайною ціною придбання аналогічних активів.

Показники оцінки структури, стану й руху та ефективності використання НМА наведені табл. 6 – 8:

Таблиця 6. – Показники оцінки структури НМА

Показники	Формули розрахунку
Частка НМА в не-оборотних активах	$d_{\text{НМА}} = \frac{\Phi_{\text{НМА}}}{\text{НА}} \times 100\%,$ де $\Phi_{\text{НМА}}$, НА – вартість нематеріальних і необоротних активів
Частка інтелектуальних активів у НМА	$d_{\text{ІА}} = \frac{\Phi_{\text{ІА}}}{\Phi_{\text{НМА}}} \times 100\%,$ де $\Phi_{\text{ІА}}$ – вартість інтелектуальних активів (ІА)
Частка гудволу в НМА	$d_{\text{Гуд}} = \frac{\Phi_{\text{Гуд}}}{\Phi_{\text{НМА}}} \times 100\%,$ де $\Phi_{\text{Гуд}}$ – вартість гудволу

Частка НМА в капітальних інвестиціях	$d_{\text{НМАкап.інв}} = \frac{\Phi_{\text{НМА}}}{K_{\text{АПінв}}} \times 100\%,$ де $K_{\text{АПінв}}$ – величина капітальних інвестицій
Частка НМА залежно від джерела надходжень у загальній вартості НМА	$d_{\text{НМАдж. надх. (НМА)}} = \frac{\Phi_{\text{НМА(дж. надх.)}}}{\Phi_{\text{НМА}}} \times 100\%,$ де $\Phi_{\text{НМА(дж. надх.)}}$ – вартість НМА залежно від джерела надходжень

Таблиця 7. – Показники оцінки стану й руху НМА

Показники	Формули розрахунку
Придатності	$K_{\text{прид.}} = \frac{\text{Залишкова вартість НМА}}{\text{Початкова вартість НМА}}$
Зношування	$K_{\text{зн}} = \frac{\text{Сума нарахованого зносу НМА}}{\text{Початкова вартість НМА}}$
Заміни	$K_{\text{зам}} = \frac{\text{Вартість НМА, що вибули внаслідок зносу}}{\text{Вартість НМА, що знов надійшли}}$
Введення	$K_{\text{вв}} = \frac{\text{Вартість НМА, що знов надійшли}}{\text{Вартість НМА на кінець періоду}}$
Відновлення	$K_{\text{відн.}} = \frac{\text{Вартість нових НМА}}{\text{Вартість НМА на кінець періоду}}$
Вибуття	$K_{\text{виб.}} = \frac{\text{Вартість НМА, що вибули}}{\text{Вартість НМА на початок періоду}}$
Ліквідації	$K_{\text{л.}} = \frac{\text{Вартість ліквідованих НМА}}{\text{Вартість НМА на початок періоду}}$
Розширення	$K_{\text{розш.}} = 1 - K_{\text{зам}}$

Таблиця 8. – Показники оцінки ефективності використання НМА

-	Формули розрахунку
Віддача НМА	$K_{\text{НМА}} = D/\Phi_{\text{НМА}},$ де D – доходи, $\Phi_{\text{НМА}}$ – середньорічна вартість НМА
Ємність НМА	$h_{\text{НМА}} = 1/K_{\text{НМА}}$
Озброєність НМА	$V_{\text{НМА}} = \Phi_{\text{НМА}}/\Pi,$ де Π – середньосписочна чисельність працівників
Продуктивність праці від використання НМА	$B_{\text{НМА}} = K_{\text{НМА}} \cdot V_{\text{НМА}}$
Рентабельність НМА	$r_{\text{НМА}} = \Pi/\Phi_{\text{НМА}} \cdot 100, \%$ де Π – прибуток
Приріст доходу за рахунок зміни вартості й віддачі НМА	$\Delta D_{\Phi_{\text{НМА}}} = \Delta \Phi_{\text{НМА}} \cdot K^0_{\text{НМА}};$ $\Delta D_{K_{\text{НМА}}} = \Delta K_{\text{НМА}} \cdot \Phi^1_{\text{НМА}},$ де 0;1 - базовий і звітний періоди

Частка впливу зміни вартості й віддачі НМА на доходи	$d_{\Phi_{\text{НМА}(a)}} = \Delta D_{\Phi_{\text{НМА}}} / (D^1 - D^0);$ $d_{K_{\text{НМА}(a)}} = \Delta D_{K_{\text{НМА}}} / (D^1 - D^0)$
Сума відносної економії (перевитрати) коштів у НМА	$E_{\text{відн.}\Phi_{\text{НМА}}} = (h^1_{\text{НМА}} - h^0_{\text{НМА}}) \cdot D^1$
Рентабельність ресурсів з урахуванням впливу нематеріальних ресурсів	$r_{\text{рес}} = \frac{(\partial - \bar{c}) \cdot 100}{1/K_{\text{ОСН}} + 1/K_{\text{ОБ}} + 1/K_{\text{НМА}} + 1/K_{\text{ФОП}}}$ де ∂, c – прибутковість і собівартість одиниці виробничої потужності; $K_{\text{ОСН}}$, $K_{\text{ОБ}}$, $K_{\text{НМА}}$, $K_{\text{ФОП}}$ – віддача основних фондів, оборотних засобів, НМА й людських ресурсів відповідно.

Практичні завдання

№12. Проаналізувати динаміку та структуру капітальних інвестицій підприємства за п'ять років за даними табл. 9. Зробити висновки про значення НМА в необоротних активах підприємства.

Таблиця 9. – Вартість капітальних інвестицій підприємства

Напрямок інвестування	За рік, млн., грн				
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Придбання НМА	26,66	79,43	55,94	54,21	46,93
Придбання основних засобів	317,89	455,75	418,15	275,05	455,48
Придбання інших необоротних активів	32,08	47,13	41,88	48,34	41,91
Усього					

№13. Проаналізувати динаміку та структуру НМА підприємства за п'ять років за джерелами надходжень відповідно даним табл. 10. Зробити висновки.

Таблиця 10. – Структура НМА за джерелами надходжень

Джерела надходження НМА	За рік, млн., грн				
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Об'єкти, внесені засновниками	-	-	-	-	5,7
Об'єкти, створені підприємством	-	-	-	0,02	0,04
Об'єкти, придбані за плату	754,00	746,16	87,00	126,76	188,74
Усього	754,00	746,16	87,00	126,78	194,48

№14 Розрахувати показники стану й руху НМА підприємства за даними табл. 11. Зробити висновки.

Таблиця 11.

Показник	Величина за періодами, млн. грн.		
	2016	2017	2018

Вартість НМА на початок періоду	408,57	294,56	476,07
Залишкова вартість НМА	276,37	112,62	227,94
Сума нарахованого зносу	56,29	62,75	58,23
Вартість НМА на кінець періоду	294,56	476,07	502,39
Вартість НМА, що вибули внаслідок зносу	7,59	145,36	12,53
Вартість НМА, що знов надійшли	47,95	201,35	35,63
Вартість нових НМА	20,00	147,42	10,15
Вартість НМА, що вибули	8,11	167,26	10,33
Вартість ліквідованих НМА	173,85	–	9,13

№15 Проаналізувати в динаміці показники ефективності використання НМА підприємства за даними табл. 12, зробити висновки.

Таблиця 12.

Показник	2017	2018
Вартість НМА, ($\Phi_{\text{НМА}}$), млн. грн.	5113,84	6214,58
Доходи, (Д) млн. грн.	126,76	188,78
Чисельність персоналу, (Ш), чол.	121328	120771

Завдання для перевірки знань

1. Нематеріальні ресурси та їх особливості.
2. Поділ нематеріальних активів за видами.
3. Сутність та методи амортизації нематеріальних активів.
4. Показники оцінки структури НМА.
5. Показники оцінки ефективності використання НМА.
6. Визначити поняття «нематеріальні активи», охарактеризувати відмінності від матеріальних активів.
7. Назвіть джерела надходження НМА на підприємство.
8. Назвати показники оцінки стану й руху НМА. Як розрахувати показник зносу НМА?
9. Що показує фондовіддача НМА?
10. Від яких показників ефективності використання НМА залежить продуктивність праці?

Рекомендована література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні активи” / Затв. нар. М-ва фін. України від 18.10.1999 р. № 242.
2. Крайнев П.П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю / Акад. прав. наук України. – К.: Вид. дім „Ін Юре”, 2004. – 448 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 431-444.
3. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб. – К.: Ін-т. інтел. власн. і права, 2005. 108 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об’єднання підприємств» / Затв. нар. М-ва фін. України від 18.10.1999 р. № 242.
5. Гавва В.Н., Божко Е.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ., 2004. 224 с.
6. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2004. 296 с.

7. Грицуленко С.І. Інтелектуальний потенціал в інноваційній моделі розвитку оператора зв'язку: Дис. ...канд.екон. наук: 08.00.04; – Захищена 29.02.2008. – Одеса, 2008. – 228 с.: іл. – Бібліогр.: с.215-228.

Практичне заняття

Амортизація основних засобів та нематеріальних ресурсів економічної діяльності бізнес-структури

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку амортизаційних відрахувань основних засобів та нематеріальних активів та вибору методу нарахування.

Ключові положення

Амортизаційні відрахування – це частина вартості основних фондів, що в результаті розподілу переноситься на собівартість створюваної продукції (послуги) за відповідний період. Амортизаційні відрахування використовуються на придбання нових основних фондів замість морально та фізично застарілих, а також на покращення об'єктів основних фондів (модернізація, технічне переозброєння, реконструкція тощо).

Амортизаційні відрахування для кожного об'єкта основних фондів визначаються за формулою:

$$AB = H_a \times \Phi_{ам},$$

де H_a – норма амортизації, %; $\Phi_{ам}$ – вартість основних фондів, на яку, відповідно до обраного методу, нараховується амортизація.

Розрахунок амортизаційних відрахувань за основними фондами проводиться у податковому та бухгалтерському обліку на підставі нормативних документів.

Амортизації підлягають:

- витрати на придбання основних засобів та нематеріальних активів для використання у господарській діяльності, у тому числі витрати на придбання племінної худоби та придбання, закладення і вирощування багаторічних насаджень до початку плодоношення;

- витрати на самостійне виготовлення основних засобів для використання в господарській діяльності, у тому числі витрати на виплату заробітної плати працівникам, які були зайняті на виготовленні таких основних засобів;

- витрати на проведення реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів;

- витрати на капітальне покращення землі, не пов'язані з будівництвом, а саме: іригація, осушення, збагачення та інші подібні капітальні покращення землі.

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів:

- 1) прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на термін корисного використання

об'єкта основних засобів;

2) прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітної року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до терміну корисного використання об'єкта і подвоюється.

Нарахування амортизації об'єктів нематеріальних активів (НМА) здійснюється протягом строку їх корисного використання, який встановлюється підприємством при визначенні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), але не більше 20 років. Строком корисного використання об'єкта НМА є період, впродовж якого підприємство передбачає використовувати відповідний об'єкт. При визначенні строку корисного використання об'єкта НМА слід враховувати:

- строки корисного використання подібних активів;
- моральний знос або відставання від НТП, що передбачається;
- правові або інші подібні обмеження щодо строків його корисного використання та інші фактори.

Метод амортизації НМА обирається підприємством самостійно, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо такі умови визначити неможливо, тоді амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу. Єдиною умовою є те, що метод амортизації об'єкта НМА має забезпечити розподіл вартості активу на систематичній основі та відображати спосіб, у який економічна вигода від цього активу споживається підприємством.

До методів амортизації НМА, згідно національних П(с)БО, відносять: метод прямолінійного списання; метод зменшення залишкової вартості; кумулятивний метод; метод прискореного зменшення залишкової вартості; виробничий метод. Згідно П(с)БО підприємству дозволено застосовувати норму і методи нарахування амортизації НМА, що передбачені податковим законодавством, тобто лінійний метод, за яким кожний окремий вид НМА амортизується рівними частками, виходячи з його первісної вартості з урахуванням індексації.

Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем у якому НМА став придатним для використання, а припиняється – з місяця, наступного за місяцем його вибуття. Амортизаційні відрахування визначаються як витрати звітного періоду, якщо вони не включаються в собівартість іншого активу, та здійснюються до досягнення залишкової вартості НМА нульового значення.

Практичні завдання

№16. Розрахувати суму зносу обладнання за 3 роки експлуатації, використовуючи лінійний метод нарахування амортизації, якщо ліквідаційна вартість дорівнює нулю. Строк корисного використання обладнання встановлений у 8 років. Первісна вартість обладнання становить 753 тис. грн. Порівняти отримані результати за умови використання методу зменшення

залишку та визначити ступінь зношеності обладнання на початок четвертого року експлуатації за методом прямолінійного списання та зменшення залишку.

№17. Визначити суму річних амортизаційних відрахувань підприємства, якщо відомо що:

1. Первісна вартість виробничих будівель 12 564 тис. грн., річна норма амортизації для виробничих будівель по підприємству – 7%;

2. Первісна вартість лінійних споруд 9930 тис. грн., річна норма амортизації для лінійних споруд по підприємству – 5%;

3. Первісна вартість робочих машин і устаткування – 18150 тис. грн, річна норма амортизації для машин і устаткування встановлена підприємством у 15%.

Амортизація нараховується лінійним методом.

№18. На 01 січня поточного року на балансі оператора зв'язку числився об'єкт нематеріальних активів вартістю 30 000 грн. зі строком корисного використання – 5 років та нормою амортизації 20% річних. Здійснити розрахунок амортизації методом прямолінійного списання.

Завдання для перевірки знань

1. Сутність зносу та амортизації.
2. Термін корисного використання та його вплив на розмір амортизаційних відрахувань.
3. Цільове використання коштів амортизації на підприємстві.
4. Об'єкти нарахування амортизації.
5. Методи нарахування амортизації.
6. Особливості нарахування амортизації на нематеріальні активи підприємства.

Рекомендована література

1. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
3. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Практичне заняття

Трудові ресурси економічної діяльності бізнес-структури

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення характеру змін показників використання трудових ресурсів економічної діяльності бізнес-структури

Ключові положення

Всіх працівників підприємства в залежності від їхньої участі або неучасті у виробничому процесі можна поділити на дві групи: працівники

основної діяльності (що беруть участь прямо або посередньо у створенні продукції або наданні послуг) і працівники інших господарств та організацій.

На підприємстві облік чисельності працівників ведеться за штатною, списковою і наявною чисельністю працівників.

Штатна чисельність працівників – це кількість працівників, яка потрібна підприємству для безперебійної і високоякісної роботи техніки та обладнання, виготовлення необхідного обсягу продукції. Штатна чисельність повинна бути максимально необхідною з урахуванням динамічності умов діяльності в ринковій економіці.

Спискова чисельність працівників – це кількість працівників, яка фактично зарахована на підприємство у відповідності з наказом керівника. У залежності від змін умов виробництва, праці і побуту працівників, обсягу продукції за окремі періоди спискова чисельність може постійно змінюватися внаслідок приймання-звільнення працівників і вона може бути більше або менше штатної чисельності.

На підприємствах систематично мають місце зміни кількості і потужності засобів, обсягу продукції або послуг, що потребує розрахунку необхідної і коригування існуючої чисельності працівників, тому розраховують *середньоспискову чисельність працівників* ($\bar{\Pi}$):

$$\bar{\Pi} = \Pi_0 + \sum_{i=1}^n \frac{\Delta \Pi_{\text{пр}i} \Delta t_i}{t_k} - \sum_{j=1}^m \frac{\Delta \Pi_{\text{зв}j} \Delta t_j}{t_k}$$

де Π_0 – чисельність працівників на початок року; $\Delta \Pi_{\text{пр}i}$ – чисельність працівників, прийнята на роботу протягом року з i -го моменту, чол.; Δt_i – тривалість періоду з i -го моменту прийому до кінця року, місяців (кварталів); $\Delta \Pi_{\text{зв}j}$ – чисельність працівників, що звільнені з роботи протягом року з j -го моменту, чол.; Δt_j – тривалість періоду з j -го моменту до кінця року, місяців (кварталів); n, m – відповідно кількість моментів прийому і звільнення протягом року; $t_k = 12$ місяців (4 квартали).

Наявна чисельність – спискова чисельність працівників за винятком тих працівників, які відсутні на роботі з поважних або неповноважних причин.

Показники використання трудових ресурсів. Використання трудових ресурсів на підприємстві оцінюється за показниками руху та ефективності використання.

Показники руху трудових ресурсів підприємства. У зв'язку з постійною зміною кількості працівників з різних причин слід розраховувати показники, що характеризують рух трудових ресурсів підприємства, до яких відносяться *коефіцієнти обороту робочої сили*:

– загальний коефіцієнт обороту робочої сили:

$$K_{\text{ш}} = (\Delta \Pi_{\text{пр}} + \Delta \Pi_{\text{зв}}) / \Pi_{\text{кр}};$$

– коефіцієнт приймання: $K_{\text{ш(пр)}} = \Delta \Pi_{\text{пр}} / \Pi_{\text{кр}};$

– коефіцієнт звільнення: $K_{\text{ш(зв)}} = \Delta \Pi_{\text{зв}} / \Pi_{\text{поч р}},$

де $\Delta\text{Ш}_{\text{пр}}$ – кількість прийнятого персоналу за період; $\Delta\text{Ш}_{\text{зв}}$ – кількість звільненого персоналу за період; $\text{Ш}_{\text{поч р}}$ – спискова чисельність персоналу на початок року; $\text{Ш}_{\text{кр}}$ – спискова чисельність персоналу на кінець періоду (року, кварталу):

$$\text{Ш}_{\text{кр}} = \text{Ш}_{\text{поч р}} + \Delta\text{Ш}_{\text{пр}} - \Delta\text{Ш}_{\text{зв}}.$$

Показники ефективності використання трудових ресурсів. Для оцінки ефективності використання трудових ресурсів визначають показники у динаміці:

- загальний обсяг продукції (доходи);
- чисельність працівників;
- продуктивність праці одного працівника;
- середня заробітна плата одного працівника;
- середній фонд споживання на одного працівника;
- трудомісткість.

Продуктивність праці визначається кількістю продукції, виробленої одним працівником за одиницю часу (година, місяць, квартал, рік). Розраховується продуктивність праці для окремих робочих місць; структурних підрозділів; підприємства в цілому.

Обсяг продукції для розрахунку продуктивності праці може бути, як в натуральному, так і грошовому вимірах. Формули розрахунку продуктивності праці (В):

$$B = \frac{Q}{\overline{\text{Ш}}}, \quad B' = \frac{Д}{\overline{\text{Ш}}},$$

де Q – обсяг продукції за аналізований період; $Д$ – доходи за аналізований період; $\overline{\text{Ш}}$ – середньоспискова чисельність працівників.

Середня зарплата одного працівника – економічний показник, який характеризує розмір нарахованої заробітної плати, яка припадає на одного працівника підприємства, організації:

$$\overline{З} = \text{ФОП} / \overline{\text{Ш}},$$

де ФОП – фонд оплати праці, врахований у витратах підприємства.

Середній розмір фонду споживання на одного працівника:

$$\overline{\text{ФС}} = \text{ФС} / \overline{\text{Ш}},$$

де ФС – фонд споживання підприємства.

Фонд споживання це сума коштів, що спрямовується підприємством на споживання трудового колективу. До коштів, призначених на споживання, належать витрати на оплату праці всіх працівників підприємства, грошові виплати і заохочення, доходи (дивіденди, відсотки), соціальні і трудові пільги, грошові та натуральні виплати, які мають індивідуальний характер, реально збільшують доходи працівників:

$$\text{ФС} = \text{ФОП} + \text{МЗ}_{\text{чп}},$$

Де $\text{МЗ}_{\text{чп}}$ – кошти чистого прибутку підприємств, що спрямовується на матеріальне заохочення працівників.

Трудомісткість виробництва (доходу) служить важливим комплексним показником, що узагальнює витрати праці в процесі виробничої діяльності підприємства і його підрозділів за існуючих економічних відносин. Вона найтіснішим чином пов'язана з продуктивністю праці: чим менше трудомісткість, тим вище продуктивність. Зниження трудомісткості означає зростання продуктивності праці.

Трудомісткість – це витрати робочого часу на одиницю або весь обсяг виготовленої продукції (1 грн. доходу):

$$t = \frac{T}{Q}; t' = \frac{T}{D},$$

де T – витрати часу на створення обсягу продукції (отримання доходу), люд./год., за період, що аналізується.

Практичні завдання

№19 Визначити в плановому періоді продуктивність праці, якщо відомо, що в звітному періоді обсяг продукції склав 492 тис. грн., продуктивність праці 91 тис. грн. на 1 працівника. У плановому періоді передбачається збільшення обсягу продукції на 5% і скорочення чисельності штату на 3%.

№20 Визначити показники використання трудових ресурсів; оцінити інтенсивність їх використання за даними табл.13.

Таблиця 13.

Показники	Базовий рік	Поточний рік
Дохід, тис. грн.	7530	8210
Середньоспискова чисельність працівників, працівників.	16	21
Фонд оплати праці, тис. грн.	1219	1454

№21 Розрахувати рівні і темпи зростання показників використання трудових ресурсів, зробити висновок про ефективність їх використання за даними табл. 14.

Таблиця 14.

Показники	Базовий рік	Поточний рік
Дохід, тис. грн.	55300	61970
Середньоспискова чисельність працівників, працівників, працівників	68	71
Фонд оплати праці, тис. грн.	12219	14540
Кошти від чистого прибутку на заохочення працівників, тис. грн.	135	65

№22 Комплексна підсумкова задача з розрахунку показників використання виробничих ресурсів підприємства. Визначити показники ефективності використання виробничих ресурсів підприємства та характер їх зміни у звітному році за даними наведеними у табл. 15. Розрахувати відповідні показники та звести їх у табл. форми Табл.16. Зробити висновки про ефективність використання виробничих ресурсів підприємства та її зміну у звітному періоді.

Таблиця 15.

Показники	Базовий рік	Звітний рік
Доходи, тис. грн. (Д)	986	1056
Середньорічна вартість основних фондів ($\bar{\Phi}$), тис. грн.	1658	1780
Середній залишок оборотних коштів (Фоб), тис. грн	89	93
Фонд оплати праці (ФОП), тис.грн.	298	315
Середньоспискова чисельність працівників (Ш), чол	36	31

Таблиця 16.

Показники	Базовий рік	Звітний рік	Індекс динаміки	Абсолютна зміна
1	2	3	4=3/2	5=3-2
Доходи, тис. грн. (Д)	986	1056		
Середньорічна вартість основних фондів ($\bar{\Phi}$), тис. Грн.	1658	1780		
Середній залишок оборотних коштів (Фоб), тис. грн	89	93		
Фонд оплати праці, грн.	298	315		
Середньоспискова чисельність працівників (Ш), чол	36	31		
Показники використання основних засобів				
.....				
Показники використання оборотних засобів				
.....				
Показники використання трудових ресурсів				
.....				

Завдання для перевірки знань

1. Склад працівників підприємства.
2. Категорії адміністративно-управлінського персоналу підприємства.
- 4.Облік чисельності персоналу підприємства.
- 5.Вихідні дані для визначення штатної чисельності виробничого персоналу.
- 6.Показники використання трудових ресурсів підприємства.
- 7.Фонд оплати праці підприємства, його призначення та основні складові.
- 8.Сутність та значення заробітної плати. Мінімальна зарплата.
- 9.Форми і системи оплати праці на підприємстві.

Рекомендована література

1. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.

2. Економіка поштового зв'язку : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. В.М. Орлова. – О.: ВМВ, 2012. – 544 с.
3. Кодекс законів про працю України URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Покропивный С. Ф. Экономика предприятия : учебник; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. С. Ф. Покропивного. – [пер. с укр. 2-го перераб. и доп. изд.]. – К.: КНЭУ, 2002. – 608 с.

Практичне заняття

Доход економічної діяльності бізнес-структури та його планування

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та планування показників доходу економічної діяльності бізнес-структури

Ключові положення

Доходи – це збільшення економічної вигоди у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період.

Величина доходів, що належать підприємству, називається виручкою. *Виручка від реалізації продукції (послуг)* – загальний дохід від реалізації послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного збору тощо). Виручка визначається таким способом:

$$Д = Д_{\text{од}} + Д_{\text{ін}},$$

де $Д_{\text{од}}$ – доходи від основної діяльності підприємства, отримані підприємством від реалізації продукції та послуг споживачам; $Д_{\text{ін}}$ – доходи іншої операційної діяльності підприємства за послугами і роботами, що надані іншим підприємствам згідно з взаєморозрахунками та угодами. До складу *інших операційних доходів* включаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття тощо.

Доходи, отримувані підприємством за весь обсяг реалізованих споживачам послуг за діючими цінами, складають загальну суму доходів від

операційної діяльності. Загальна сума операційних доходів являє собою грошовий вираз вартості всього обсягу реалізованих послуг та продукції:

$$D_{\text{од}} = \sum_{j=1}^m D_{\text{од}j} = \sum_{i=1}^n q_i C_i ,$$

де q – обсяг i -го виду послуг у натуральному виразі, од.; C_i – ціна i -го виду послуг, грн.; n – номенклатура продукції.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів. На підприємствах і їх структурних підрозділах визначаються чисті доходи (ЧД) за формулою:

$$\text{ЧД} = \text{Д} - \text{ПДВ} - \text{А}_\text{к},$$

де ПДВ – податок на додану вартість:

$$\text{ПДВ} = (\text{Д} - \text{Д}_{\text{зв ПДВ}}) \cdot \text{Н}_{\text{ПДВ}} / 100,$$

де $\text{Д}_{\text{зв ПДВ}}$ – доходи, звільнені від податку на додану вартість (ПДВ); $\text{Н}_{\text{ПДВ}}$ – ставка ПДВ від загальної суми доходів, %; при ставці 20 % ПДВ у ціні $\text{Н}_{\text{ПДВ}} = 16,67\%$; $\text{А}_\text{к}$ – акцизний збір.

Практичні завдання

№23 Розрахувати показники динаміки та структури доходів оператора зв'язку, провести розподіл доходів підприємства на доходи від традиційних та новітніх послуг зв'язку, визначити частку підприємства за традиційними і новітніми послугами на ринку послуг зв'язку. За отриманими даними зробити висновки та визначити тенденції.

Таблиця 17. – Аналіз динаміки доходу оператора зв'язку

Показники	Значення за роками, млн. грн					Індекс динаміки			
	1р	2р	3р	4р	5р	2р	3р	4р	5р
1	2	3	4	5	6	7=3/2	8=4/3	9=5/4	10=6/5
Міський та сільський телефонний зв'язок	2240	2727	2770	3083	3160				
Міжміський та міжнародний телефонний зв'язок	1991	1806	1686	1472	1194				
Дзвінки на мережі операторів мобільного зв'язку	2011	1731	1449	964	773				
Доступ до мереж міжміського телефонного зв'язку	274	383	356	275	295				
Надання в користування міжміських та	215	81	62	65	53				

міжнародних каналів									
Нові послуги (Інтернет, IP-VPN, ISDN, FRAME, RELAY)	296	423	692	1091	1369				
Проводове радіомовлення, телеграфний та радіозв'язок	116	146	179	229	233				
Мобільний зв'язок	0	1	35	127	220				
Доходи від експортних операцій	736	710	597	755	639				
Всього доходів у т.ч.:	7879	8009	7825	8062	7936				
Традиційні послуги зв'язку									
Нові послуги зв'язку									

Таблиця 18. – Аналіз структури доходів оператора зв'язку

Показники	Структура, у частках за роками					Зміна структури			
	1р	2р	3р	4р	5р	2р	3р	4р	5р
1	2	3	4	5	6	7=3-2	8=4-3	9=5-4	10=6-5
Міський та сільський телефонний зв'язок									
Міжміський та міжнародний телефонний зв'язок									
Дзвінки на мережі операторів мобільного зв'язку									
Доступ до мереж міжміського телефонного зв'язку									
Надання в користування міжміських та міжнародних каналів									
Нові послуги (Інтернет, IP-VPN, ISDN, FRAME, RELAY)									
Проводове радіомовлення, телеграфний та									

радіозв'язок									
Мобільний зв'язок									
Доходи від експортних операцій									
Всього доходів у т.ч.:									
Традиційні послуги зв'язку									
Нові послуги зв'язку									

№24. Визначити плановий розмір доходу підприємства, перспективні напрями розвитку діяльності, виходячи із стану та тенденцій ринку послуг зв'язку та розподілення доходів за видами послуг на підприємстві.

Планування доходу підприємства проводиться виходячи із існуючих тенденцій в зміні його розміру із застосуванням розрахунково-аналітичного методу. Цей метод набув значного поширення у практичній діяльності підприємств завдяки простоті застосування та достатньо високій достовірності результатів.

В сучасних умовах господарювання кожен оператор зв'язку для підтримки своєї конкурентоспроможності повинен забезпечувати впровадження інноваційних послуг на постійній основі. Динаміка за реалізацією інноваційних продуктів значно відрізняється від змін доходів за вже традиційними послугами, тому при визначенні планового обсягу продажу доцільно враховувати вплив зміни обсягу продажу інноваційних послуг чи послуг, що надаються, з використанням інноваційної технології на загальний його рівень.

Урахування змін доходів від інноваційних послуг при визначенні планового обсягу доходу оператора зв'язку передбачає поділ загальної суми доходу оператора зв'язку на доходи від традиційних послуг ($D_{тр}$) та доходи від інноваційних послуг ($D_{ін}$). В результаті планову величину обсягу продажу ($D_{пл}$) можна визначити за формулою:

$$D_{пл} = D_{пл\ ін} + D_{пл\ тр},$$

де $D_{пл\ ін}$ - планова величина доходів від інноваційних послуг;

$D_{пл\ тр}$ - планова величина доходів від традиційних послуг.

Для планування загальної величини доходів необхідно поступово визначити плановий розмір доходів від інноваційних та традиційних послуг:

$$D_{пл\ ін} = D_{пот\ ін} \cdot I_{пл\ ін},$$

де $D_{пот\ ін}$ - обсяг доходу оператора зв'язку від інноваційних послуг у поточному році;

$I_{пл\ ін}$ - плановий індекс зміни доходів від інноваційних послуг, який визначається як:

$$I_{пл\ ін} = I_{пот\ ін} \cdot \sqrt[t-1]{\frac{I_{пот\ ін}}{I_{1pp\ i}}};$$

$I_{\text{пцт ін}}$ – індекс зміни доходу від інноваційних послуг за поточним роком;

$I_{1\text{рр і}}$ - індекс зміни доходу від інноваційних послуг першим роком, що враховується при плануванні;

t – кількість років, що враховуються при плануванні.

$$D_{\text{пл тр}} = D_{\text{пот тр}} \cdot I_{\text{пл тр}},$$

де $D_{\text{пл тр}}$ - обсяг доходу оператора зв'язку від традиційних послуг у поточному році;

$I_{\text{пл тр}}$ - плановий індекс зміни доходів від традиційних послуг, який визначається як:

$$I_{\text{пл тр}} = I_{\text{пот тр}} \cdot \sqrt[t-1]{\frac{I_{\text{пот тр}}}{I_{1\text{рр і}}}};$$

$I_{\text{пот тр}}$ - індекс зміни доходу від традиційних послуг за поточним роком;

$I_{1\text{рр і}}$ - індекс зміни доходу від традиційних послуг за першим роком, що враховується при плануванні.

Результати зводяться за формою у табл. 19.

Таблиця 19. – Показники, що використовуються для планування доходу оператора зв'язку

Показник	Розмір показника за роками				
	1	2	3	4	План
Індекс зміни доходу від інноваційних послуг					
Величина доходів від інноваційних послуг					
Індекс зміни доходу від традиційних послуг					
Величина доходів від традиційних послуг					
Доходи					

Завдання для перевірки знань

1. Сутність доходу підприємства
2. Види доходу підприємства
3. Формування походу підприємства
4. Планування доходу підприємства
5. Податки з доходу та їх нарахування.

Рекомендована література

1. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.
2. Економіка поштового зв'язку : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. В.М. Орлова. – О.: ВМВ, 2012. – 544 с.
3. Покропивный С. Ф. Экономика предприятия : учебник; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. С. Ф. Покропивного. – [пер. с укр. 2-го перераб. и доп. изд.]. – К.: КНЭУ, 2002. – 608 с.

Практичне заняття

Витрати економічної діяльності бізнес-структури а

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення характеру змін показників динаміки, структури та калькуляції витрат економічної діяльності бізнес-структури.

Ключові положення

Витрати – це. Витрати на підприємстві формуються в залежності від видів діяльності. У складі операційних витрат виділяють наступні групи витрат:

1. Собівартість безпосереднього виробництва та реалізації продукції основної й іншої операційної діяльності.

2. Адміністративно-управлінські витрати.

3. Витрати на збут продукції.

4. Інші операційні витрати.

Кожна з перших трьох груп витрат містить у собі такі види витрат, як:

– фонд оплати праці;

– відрахування єдиного соціального внеску – нарахування на фонд оплати праці;

– матеріальні витрати;

– амортизаційні відрахування;

– інші.

У виробничому процесі, що пов'язаний з наданням телекомунікаційних послуг, використовуються різні види обладнання та споруд, матеріалів і запасних частин, електроенергія, проводиться багато різноманітних операцій. Всі задіяні виробничі ресурси телекомунікаційного підприємства у вартісному виразі складають його виробничі витрати. Виробничі витрати є складовими витрат операційної діяльності. Розглянемо зміст витрат за основними статтями калькуляції підприємства.

До *витрат на оплату праці* входить заробітна плата основного виробничого персоналу підприємства зв'язку, нарахована робочим і службовцям за тарифними ставками, розцінками, посадовими окладами, надбавками і доплатами в розмірах, не вище установлених чинним законодавством (включаючи індексацію заробітної плати), а також витрати на оплату роботи позаштатних робітників, які виконують роботу, пов'язану з наданням послуг зв'язку.

До *відрахувань ЄСВ* належать обов'язкові відрахування на державне соціальне страхування та Пенсійного фонду. Вони розраховуються, виходячи з фонду оплати праці підприємства й установленної ставки відрахування ЄСВ. Ставки ЄСВ диференційовані в залежності від виду платника, а також, залежно від класів професійного ризику виду діяльності. Суми єдиного внеску розподіляються за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування (у відсотках) на: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, соціальне страхування на випадок безробіття; у

зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Матеріальні витрати формуються, виходячи з вартості придбання ресурсів без урахування податку на додану вартість; націнок (надбавок), комісійних винагород, сплачених постачальникам, вартості послуг товарних бірж, включаючи брокерські послуги, мито і митний збір, витрати на транспортування, зберігання та доставляння, які здійснюються іншими організаціям.

До елемента витрат *амортизація* належить сума амортизаційних відрахувань за основними виробничими фондами і нематеріальними активами, розрахована згідно з положенням, прийнятим на підприємстві, обліковою політикою.

До *інших витрат* належать:

- платежі на обов'язкове страхування майна підприємства, яке належить до основних виробничих фондів, а також виплати окремим категоріям працівників, зайнятих у наданні послуг безпосередньо на роботах з підвищеною небезпекою для життя і здоров'я;

- оплата відсотків за короткотермінові й довготермінові кредити банків, отримання яких пов'язане з виробничою необхідністю, крім відсотків за простроченими і відстроченими кредитами;

- витрати на сертифікацію і збут (реалізацію) продукції, включаючи експортні митні збори та платежі;

- витрати на відрядження за нормами, установленними законодавством;

- оплата стороннім організаціям за пожежну і сторожову охорону;

- витрати на організований набір працівників, підйомні;

- витрати на гарантійний ремонт і обслуговування;

- плата за оренду окремих об'єктів основних виробничих фондів;

- витрати на винаходи та раціоналізацію, включаючи проведення дослідницько-експериментальних робіт, виготовлення моделей і зразків з винахідницьких і раціоналізаторських пропозицій, пов'язані з основною діяльністю підприємства, виплати авторських винагород;

- оплата консультаційних та інформаційних послуг, якщо вони пов'язані з основною діяльністю тощо.

Собівартість та шляхи її зниження. Собівартість – один із основних узагальнюючих показників, що характеризують діяльність телекомунікаційного підприємства. Собівартість показує, у що конкретно обходиться підприємству створення послуг; відображує рівень технічної оснащеності підприємства, галузі, використання матеріальних ресурсів, досягнення рівня продуктивності праці, якості надаваних послуг, тобто показує, наскільки ефективно використовуються засоби праці, предмети роботи і сама праця при їх створенні.

Розрізняють собівартість усього обсягу робіт телекомунікаційного підприємства та собівартість гривні доходів. При цьому обсяг робіт

визначається на основі доходів підприємства від реалізації послуг зв'язку з урахуванням взаєморозрахунків. У відповідності з цим собівартість усього обсягу робіт – це загальна сума поточних виробничих витрат підприємства (E), а собівартість гривні доходів ($\bar{C}$) – це відношення виробничих витрат підприємства до його доходів:

$$\bar{C} = E/D.$$

Важливим етапом у діяльності підприємства є проведення аналізу собівартості, виявлення тенденції її зміни та факторів, які впливають на ці тенденції. У процесі аналізу визначаються та досліджуються наступні показники:

1. *Собівартість одиниці продукції (доходів):*

$$\bar{C}_Q = E/Q [\text{грн. витрат} / 1 \text{ од. прод.}]$$

$$\text{або } \bar{C}_D = E/D [\text{грн. витрат} / 1 \text{ грн. доходів}].$$

2. Індекс зміни статей витрат і загальної суми витрат.

$$I_{Ei} = E_{it(\text{ан})} / E_{it-1(\text{баз})} \quad \text{і} \quad I_E = E_{t(\text{ан})} / E_{t-1(\text{баз})},$$

де E – виробничі витрати; E_i – стаття виробничих витрат; $t_{\text{ан}}$ – аналізований період; $t-1(\text{баз})$ – попередній базовий період; Q – обсяг продукції, од; D – доходи, грн.

3. Загальна сума виробничих витрат: $E = \sum_{i=1}^n E_i$,

де n – кількість статей витрат.

4. *Структура витрат* (собівартості). Співвідношення окремих елементів витрат у відсотках до загальної суми витрат у грошовій формі називають структурою витрат. Питома вага i -ї статті витрат у загальній сумі витрат визначається:

$$d_{Ei} = (E_i/E) \cdot 100 \, \%.$$

Чим вище питома вага i -ї статті витрат у загальній собівартості, тим більший вплив його зміни на зниження собівартості гривні доходів (одиниці продукції). Сума питомих ваг i -х статей витрат (d_{Ei}) дорівнює 100 %:

$$\left(\sum_{i=1}^n d_{Ei} \right) = 100 \, \%.$$

5. *Калькуляція витрат.* Калькуляція характеризує собівартість окремих видів робіт по підприємству в цілому, окремих цехах і дільницях виробництва та є важливим засобом для оцінки якості праці, виявлення резервів і шляхів зниження собівартості на конкретних дільницях виробництва. Методика калькування собівартості значно залежить від вибору одиниці калькуляції. Для однаковості та простоти розрахунків з урахуванням специфіки зв'язку останнім часом прийнято 1 грн. доходів або збільшену одиницю калькуляції собівартості – 100 грн. доходів.

Собівартість гривні доходів обчислюється (калькулюється) діленням загальної суми витрат за кожною статтею на доходи (Д):

$$\bar{C} = \frac{E}{D} = \frac{\text{ФОП}}{D} + \frac{\text{ЄСВ}}{D} + \frac{\text{МЗ}}{D} + \frac{\text{АВ}}{D} + \frac{E_{\text{ін}}}{D},$$

де E – загальний розмір виробничих витрат телекомунікаційного підприємства; ФОП – витрати на оплату праці; ЄСВ – відрахування єдиного соціального внеску; МЗ – матеріальні витрати телекомунікаційного підприємства; АВ – амортизаційні відрахування; $E_{\text{ін}}$ – інші витрати; D – доходи.

Таким чином, калькуляційна собівартість гривні доходів за кожною статтею витрат визначається за формулою:

$$\bar{C}_i = E_i / D,$$

де E_i – витрати за i -м видом;

Собівартість гривні доходів (одиниці продукції) дорівнює загальній сумі питомих витрат за кожною статтею на одиницю доходів (продукції):

$$\bar{C} = \sum_{i=1}^n \bar{C}_i.$$

Практичні завдання

№25 Визначити собівартість одиниці послуг та відсоток її зміни в плановому році за такими вихідними даними (табл. 20): Провести факторний аналіз зміни собівартості послуг.

Таблиця 20.

Показники	Розмір показника	
	базовий рік	плановий рік
Обсяг послуг, тис. грн.	2726	3100
Виробничі витрати, тис. грн.	1586	1680

№26. Визначити зміни собівартості 1 гривні доходів підприємства у плановому році, якщо:

- за планом собівартість гривні доходів 0,65 грн.
- дохід підприємства за звітний рік склав 3956 тис. грн.
- виробничі витрати в звітному році – 2940 тис. грн.

№27. Розрахувати показники, які характеризують структуру виробничих витрат підприємства та собівартість 1 грн. доходів, провести калькуляцію витрат в базовому та плановому періодах (табл. 2). Зробити висновок про характер виробничого процесу та зміни, що відбулися у структурі витрат.

Таблиця 21.

Показники	Розмір показника	
	базовий рік	плановий рік
Фонд оплати праці, тис. грн.	629	881

Нарахування на ФОП, тис. грн.	233	326
Витрати на поліпшення ОФ, тис. грн.	466	593
Витрати на оплату електроенергії, тис. грн.	36	68
Інші виробничі та транспортні витрати, тис. грн.	73	100
Адміністративно-управлінські витрати, тис. грн.	137	133
Усього витрат:		
Доходи, тис. грн.	4250	6651

№28. Визначити собівартість одиниці продукції підприємства, якщо:

- продуктивність праці дорівнює 8000 тис. од. на 1 працівника;
- річний фонд оплати праці - 290 300 грн,
- середня зарплата одного працівника за місяць 14000 грн;
- витрати на зарплату в загальній сумі витрат складають 27%.

Завдання для перевірки знань

1. Які групи витрат враховуються в операційних витратах?
2. Назвіть статті витрат (елементи виробничих витрат)?
3. Як визначається собівартість одиниці продукції (однієї гривні доходів)?
4. Як визначається структура витрат?
5. Що таке калькуляція витрат?

Рекомендована література

1. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.
2. Економіка поштового зв'язку : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. В.М. Орлова. – О.: ВМВ, 2012. – 544

Практичне заняття

Прибуток економічної діяльності бізнес-структури

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення характеру змін прибутку економічної діяльності бізнес-структури.

2. Ключові положення

За економічним змістом прибуток визначає фінансовий результат діяльності підприємства та його структурних підрозділів, який залишається з отриманого доходу після покриття витрат.

Прибуток як економічна категорія відображає частину доданої вартості, створеної у сфері виробництва в процесі з'єднання факторів виробництва (праці, капіталу, природних та інших ресурсів) і корисної діяльності. Результатом виробництва є продукція (надані послуги), що стає товаром за умов її реалізації. На стадії продажу у вартість товару включають витрати минулої (упредметненої) та живої праці. Після продажу продукції (надання послуг) підприємство отримує виручку від реалізації.

В залежності від порядку формування та видів діяльності розрізняють певну кількість видів прибутку підприємства. маржинальний прибуток, валовий, операційної діяльності, звичайної діяльності, чистий прибуток, нерозподілений в табл. 22.

Таблиця 22. – Види прибутку підприємства

Прибуток	Методика розрахунку
1. Операційна діяльність	
Валовий прибуток(ВП)	$ВП = ЧД - C_{\text{вир}}$, де $A_{\text{кц}}$ – акцизний збір; $C_{\text{вир}}$ – витрати на виробництво і реалізацію продукції (послуг)
Прибуток операційної діяльності ($\Pi_{\text{оп}}$)	$\Pi_{\text{оп}} = (ВП - АУ - C_{\text{зб}} - C_{\text{ін опв}})$, де $АУ$ – адміністративно-управлінські витрати; $C_{\text{зб}}$ – витрати на збут; $C_{\text{ін опв}}$ – інші операційні витрати; або $\Pi_{\text{оп}} = ЧД - E$, де $E = C_{\text{вир}} + АУ + (C_{\text{зб}} + C_{\text{ін опв}})$
Прибуток позареалізаційної діяльності ($\Pi_{\text{внр}}$)	$\Pi_{\text{внр}} = \Pi_{\text{інв}} + \Pi_{\text{фін}}$
3. Звичайна діяльність	
Прибуток звичайної діяльності ($\Pi_{\text{зв}}$)	$\Pi_{\text{зв}} = \Pi_{\text{оп}} + \Pi_{\text{внр}} = \Pi_{\text{оп}} + \Pi_{\text{інв}} + \Pi_{\text{фін}}$
Чистий прибуток(ЧП)	$ЧП = \Pi_{\text{зв}} - H_{\text{пр}} \pm (Д - Р)_{\text{чрд}}$, де $H_{\text{пр}}$ – податок на прибуток; $(Д - Р)_{\text{чрд}}$ – дохід і витрати від надзвичайної діяльності

Серед показників ефективності діяльності вагоме місце займають **показники рентабельності** різних складових діяльності телекомунікаційного підприємства. Це пов'язане з тим, що значення і темпи зростання прибутку повною мірою не характеризують економічну результативність виробництва, оскільки не відбивають ступінь використання виробничих ресурсів, за допомогою яких цей прибуток отриманий. Тому, критерієм економічної ефективності виробництва і характеристикою ступеня його прибутковості є відносна величина прибутку, названа *рівнем рентабельності*. Перевага цього показника в тому, що він дозволяє порівнювати виробничо-фінансові результати (ефект) з витратами або обсягом застосованих ресурсів, характеризуючи ефективність їхнього використання.

Рентабельність відбиває досягнутий рівень ефективності діяльності підприємства зв'язку. У залежності від того, якими показниками представлені ефект і витрати або ресурси, обчислюються різні показники рентабельності.

Рентабельність поточної діяльності (r) визначається як відношення відповідного виду прибутку (Π) до витрат на виробництво і реалізацію продукції (послуг) (E):

$$r = \Pi \cdot 100 / E.$$

Для підвищення рівня рентабельності поточної діяльності, достатньо, щоб темпи зростання витрат виробництва були нижче темпів зростання прибутку.

Рентабельність виробничих фондів (r') визначається відношенням прибутку до балансової середньорічної вартості виробничих фондів. Ефективність використання виробничих фондів потрібно оцінювати через показники прибутку й рентабельності тому, що застосування нової техніки, а також покращення використання діючих засобів зв'язку безпосередньо відбиваються на зміні прибутку й рентабельності філії, підприємства, об'єднань підприємств зв'язку. У цьому виді рентабельність характеризує результативність використання матеріальних ресурсів підприємства.

$$r' = \Pi \cdot 100 / (\overline{\Phi}_{\text{осн}} + \overline{\Phi}_{\text{об}}),$$

де $\overline{\Phi}_{\text{осн}}$, $\overline{\Phi}_{\text{об}}$ – середньорічна вартість основних фондів і оборотних засобів.

З огляду на те, що на підприємствах зв'язку найбільшу вагу в складі активів складають основні фонди, важливе значення має розрахунок *рентабельності використання основних фондів*:

$$r_{\text{осн}} = \frac{\Pi}{\Phi_{\text{осн}}} \cdot 100,$$

де $\Phi_{\text{осн}}$ – вартість основних фондів; А – амортизаційні відрахування.

Високий рівень рентабельності основних фондів свідчить про підвищення ефективності використання основних фондів, а його зростання при зниженні рентабельності активів означає надмірне надходження оборотних засобів. Це може відбуватися внаслідок відсутності збуту продукції, створення зайвих матеріальних запасів або зростання дебіторської заборгованості. В такому випадку, шляхи покращення показників рентабельності треба шукати в аналізі динаміки структури оборотних засобів і в активізації маркетингової роботи зі збуту продукції.

Ефективність використання трудових ресурсів, характеризує *рентабельність персоналу*, яка показує скільки гривень прибутку припадає у середньому на одного працівника за певний період часу:

$$r_{\text{ш}} = \frac{\Pi}{\text{Ш}}.$$

Рентабельність продаж визначається як відношення відповідного виду прибутку до доходу від продажу (виручки):

$$r'_{\text{прод}} = \frac{\Pi}{\text{ЧД}} \cdot 100,$$

де ЧД – чистий дохід.

Зростання цього показника означає або підвищення цін при незмінних витратах виробництва, або зниження останніх при збереженні колишніх цін. Зменшення цього показника може бути викликане як зниженням цін, яке не супроводжується скороченням витрат, так і підвищенням собівартості, не

супроводжуваним підвищенням цін. У будь-якому випадку це означає зниження попиту на продукцію (послуги).

Таким чином, рентабельність відбиває якісні й кількісні сторони діяльності підприємств, є узагальнюючим показником їхньої діяльності. Всі заходи щодо підвищення продуктивності праці і зниження собівартості послуг, покращення якості послуг зв'язку тощо призводять до підвищення рівня рентабельності.

Практичні завдання

№29. Визначити прибуток і рівень рентабельності операційної діяльності підприємства, якщо:

- продуктивність праці дорівнює 5000 од. продукції на одного працівника;
- середньооблікова чисельність працівників дорівнює 200 чол.;
- доходність одиниці продукції дорівнює 1,06 грн.
- витрати операційної діяльності 3850 тис. грн.

№30. Знайти рівень рентабельності і прибуток звичайної діяльності підприємства, якщо:

- Обсяг послуг дорівнює 15 млн. од.
- Собівартість од. продукції становить - 0,80 грн.,
- Доходність од. продукції становить - 1,15 грн.,
- Прибуток від позареалізаційної діяльності становить 10% від прибутку операційної.

№31. Визначити рентабельність фондів і фондівіддачу в поточному та попередньому роках, темпи їх зміни. Зробити факторний аналіз зміни показників.

Таблиця 23.

Показники за роками	Базовий	Поточний
Доходи, тис. грн.	1800	1980
Операційні витрати, тис. грн.	1161	1208
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	2450	2660

Завдання для перевірки знань

1. Сутність і функції прибутку.
2. Види прибутку підприємства
3. Фактори, що впливають на розмір прибутку
4. Оподаткування прибутку підприємства
5. Розподіл прибутку.
6. Чистий прибуток. Капіталізація прибутку
7. Сутність і види рентабельності

Рекомендована література

1. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.
2. Економіка поштового зв'язку : навч. посіб. [для студентів вищих

Практичне заняття

Інноваційна діяльність бізнес-структури

Мета

Закріплення теоретичних знань щодо поділу інновацій за видами, змісту інноваційної діяльності бізнес-структури.

Ключові положення

Інновація є результатом практичного освоєння нового процесу, продукту або послуги, являє собою матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу в нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва праці, обслуговування, управління і т.п.

З терміном «інновація» тісно пов'язані поняття «винахід» і «відкриття». Під *винаходом* розуміють нові прилади, механізми, інструмент, створені людиною. Під *відкриттям* розуміють процес отримання раніше невідомих даних або спостереження раніше невідомого явища природи. На відміну від інновації, відкриття робиться, як правило, на фундаментальному рівні і не переслідує мету отримати вигоду.

Поділ інновацій за різними ознаками. Існує багато варіантів поділу інновацій, розроблених вітчизняними та зарубіжними авторами. При цьому як найважливіші ознаки найчастіше розглядаються:

- ступінь новизни;
- предметний зміст інноваційної діяльності;
- спосіб впровадження;

Кількість ознак залежить від критеріїв, використовуваних для типології інновацій. У результаті одна й та сама інновація може бути віднесена до кількох типів. Крім того, фахівці навіть за однією ознакою вирізняють різноманітні типи інновацій.

Залежно від *ступеня новизни* – глибини змін інновації поділяють на радикальні (базові), поліпшуючі, модифікаційні (окремі).

Радикальні (базові) – це інновації, що виникли на базі великих винаходів, які дають початок раніше невідомим продуктам або процесам, заснованих на нових наукових принципах. Як приклад можна навести парову машину, електрику, атомну енергетику, ксерографію, вакуумну трубку, транзистори й т. п. Базисні інновації потребують найбільших інвестицій, процес їх розроблення є тривалим, їхня комерціалізація зумовлює появу нових технологічних укладів.

Поліпшуючі інновації сприяють розвитку нових поколінь уже відомих товарів з поліпшеними якісними характеристиками або відомих продуктів з якісно новими властивостями. Наприклад, удосконалення якісних характеристик персонального комп'ютера – це збільшення обсягів пам'яті, швидкості тощо – тобто створення нової моделі комп'ютера.

Модифікаційні інновації полягають у незначних змінах існуючого асортименту продукції, технологій і систем управління з метою їх удосконалення. Цей тип інновацій найчастіше постає на основі вивчення

оточення і реагування на потреби клієнтів або поведінку конкурентів. Модифікації не змінюють функції виробів або процеси виробництва (наприклад, підвищення якості, зменшення витрат внаслідок використання нових матеріалів, запровадження додаткової функції виробу). Вони є наслідком тісних взаємин із клієнтами та гострої конкуренції за задоволення їхніх потреб.

За предметним змістом інноваційної діяльності:

Продуктові – орієнтовані на створення і використання нових чи удосконалених продуктів у сфері виробництва чи споживання.

Технологічні – нові способи (технології) виготовлення традиційних, удосконалених чи принципово нових продуктів.

Управлінські – нові методи, стилі, форми, прийоми управління підприємствами, установами тощо.

Ринкові – проникнення на нові ринки чи створення нових ринків.

За причинами виникнення інновації поділяють на реактивні та стратегічні.

Реактивні – це інновації, які забезпечують виживання підприємства в умовах конкуренції. Вони з'являються як реакція на нові перетворення з боку конкурентів, щоб завдяки їм підприємства могла продовжувати існування на ринку.

Стратегічні інновації – це нововведення, впровадження яких має випереджувальний характер з метою отримання конкурентних переваг у перспективі.

Інновації є наслідком інноваційної діяльності.

Основні напрями інноваційної діяльності підприємства. Інноваційна діяльність є складним процесом трансформації новоотриманих ідей та знань в об'єкт економічних відносин.

Під *інноваційною діяльністю* розуміється діяльність колективу підприємства, спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів (новацій) до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку з метою задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних товарах і послугах.

Інноваційна діяльність передбачає цілий комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів підприємств, які у своїй сукупності призводять до інновацій.

Основні напрями інноваційної діяльності включають:

- підготовку й організацію виробництва, що охоплюють придбання виробничого обладнання та інструменту, зміни в них, а також у процедурах, методах і стандартах виробництва і контролю якості, необхідних для створення нового технологічного процесу;

- перед виробничі розробки, що включають модифікації продукту і технологічного процесу, перепідготовку персоналу для застосування нових технологій та устаткування;

- маркетинг нових продуктів, що передбачає види діяльності, пов'язані з випуском нової продукції на ринок, включаючи попереднє дослідження ринку, адаптацію продукту до різних ринків, рекламну кампанію;
- придбання «неречовинних» технологій у формі патентів, ліцензій, відкриття, «ноу-хау», торгових марок, конструкцій, моделей і послуг технологічного змісту;
- придбання упередженої технології – машин і обладнання, за своїм технологічним змістом пов'язаних з впровадженням на підприємстві продуктових чи процесних інновацій;
- виробниче проектування, що включає підготовку планів і креслень для визначення виробничих процедур, технічних специфікацій.

Практичні завдання

№32. Фірма «Ка» займається розробкою та виробництвом косметичних засобів. Розпочала діяльність у 1983 році. «Ка» є приватною фірмою у формі акціонерного товариства з участю польського капіталу. Фірма є одним з виробників косметики у Польщі, якому належить більше 10% на ринку країни. Ринок косметики для догляду за шкірою та волоссям належить до складних. Практично кожен виробник косметики має доступ до сировини, єдиним обмеженням є її ціна. Тому головним ключем до успіху є ідеї щодо створення нових видів косметики з наступною розробкою рецептури та технологічного процесу. Підготовка одного виробу від ідеї до продажу у середньому триває на фірмі близько 2-3 років. Протягом року фірма впроваджує не менше одного виробу. Це досягається завдяки одночасності робіт над значною кількістю виробів (тільки дослідження кожного виробу, що передують його запровадженню до торговельної мережі, тривають близько 2 років). Наприклад, у 1992-1995 роках фірма запровадила у продаж 50 кремів та інших препаратів для догляду за шкірою. Нові вироби здебільшого з'являються еволюційним шляхом (наприклад, існуючі вироби серії вдосконалюються, або серія розширюється за рахунок запровадження нових різновидів препаратів). Дослідження з питань приготування рецептури нового типу косметики та подальшого переходу до його виробництва санкціонує виключно директор з питань впровадження виробів. За наявності такого рішення один із технологів підприємства отримує замовлення на опрацювання рецептури. Відтоді даний технолог стає відповідальним за виріб, починаючи від опрацювання складу препарату до повної розробки процесу виробництва та його постійного контролю. Складні дослідження завершуються виробництвом препарату в лабораторії. Першими «піддослідними кроликами», які оцінюють його ефективність, є працівники лабораторії. Фірма «Ка» відповідно до політики країн Європейського Союзу та США не проводить тестування нових препаратів на тваринах. Тестування розроблених препаратів проводиться у дерматологічній клініці медичної академії та, незалежно від цього, у клініці фірми «Ка». У рамках цих досліджень оцінюються безпечність та ефективність застосування — зволоження та еластичність шкіри. У випадку отримання позитивних

результатів технолог, який займається препаратом, детально розробляє всі складові частини технологічного процесу та потрібні документи з метою отримання дозволу Польського інституту гігієни. У сфері розвитку препаратів заплановано постійний розвиток, орієнтований на сучасні світові напрямки роботи в косметичі.

Більш детально з наданим прикладом можна ознайомитись тут [http://www.management.com.ua/cases/case017-15.html]

Ознайомтесь з прикладом наданим в ситуаційній задачі. Визначте до якого виду належать інновації фірми «Ка»? Отримані результати зведіть до табл. 24.

Таблиця 24. – Визначення видів інновацій фірми «Ка»

Вид інновації	Характеристика з наданого прикладу фірми «Ка»

№33. Ознайомтесь з прикладом наданим в ситуаційній задачі. Визначте відповідність між напрямками інноваційної діяльності підприємства та наданими в прикладі про діяльність фірми «Ка»? Отримані результати зведіть до табл. 25.

Таблиця 25. – Напрями інноваційної діяльності фірми «Ка»

Напрямок інноваційної діяльності	Характеристика з наданого прикладу фірми «Ка»
перед виробничі розробки, що включають модифікації продукту і	Дослідження з питань приготування рецептури нового типу косметики

Завдання для перевірки знань

1. Інновація. Поділ інновацій за видами
2. Сутність та напрями інноваційної діяльності підприємства
3. Роль інновацій на підприємстві в умовах сучасної економіки
4. Суб'єкти та об'єкти інноваційної діяльності підприємства

Рекомендована література

1. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник. Суми: ВТД Університетська книга, 2010. 334 с.
2. Інноваційний потенціал оператора зв'язку: формування, оцінювання та ефективність використання: монографія / [Грицуленко С.І., Орлов В.М., Отливанська Г.А., Уманський І.І.]. О.: ВМВ, 2013. 260 с.
3. Економіка підприємства : підручник /за заг. Та наук. ред. Г. О. Швиданенко. – [вид. 4, перераб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2009. 816 с.

Практичне заняття

Інвестиційна діяльність бізнес-структури

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення характеру змін показників стану й ефективності інвестиційної діяльності бізнес-структури.

Ключові положення

Інвестиційна діяльність підприємства (ІДП) характеризує процес обґрунтування і реалізації найбільш ефективних форм інвестицій, спрямованих на розширення його економічного потенціалу.

Термін «інвестиції» (від лат. invest – «вкладати») – вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення. Отже, *інвестиції* – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Інвестиції відіграють важливу роль в економіці, визначаючи розвиток країни в цілому і окремих суб'єктів господарювання.

Інвестиційна діяльність є комплексом заходів і дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають свої кошти (у матеріальній, фінансовій або іншій майновій формі) з метою отримання прибутку. Інвестиційна діяльність підприємства характеризується наступними основними особливостями:

1. Є головною формою реалізації економічної стратегії підприємства, забезпечення зростання його операційної діяльності.

2. Обсяги інвестиційної діяльності підприємства є головним вимірником темпів його економічного розвитку.

3. Інвестиційна діяльність носить підлеглий характер стосовно до цілей і завдань операційної діяльності підприємства. Інвестиційна діяльність підприємства покликана забезпечувати зростання формування його операційного прибутку в перспективному періоді за двома напрямками:

– шляхом забезпечення зростання операційних доходів за рахунок збільшення обсягу виробничо-комерційної діяльності (будівництво нових філіалів, розширення обсягу реалізації продукції за рахунок інвестування в нові виробництва і т. п.);

– шляхом забезпечення зниження питомих операційних витрат (своєчасної заміни фізично зношеного обладнання; оновлення морально застарілих видів виробничих основних засобів і нематеріальних активів тощо).

4. Обсяги інвестиційної діяльності підприємства характеризуються суттєвою нерівномірністю за окремими періодами.

5. Форми і методи інвестиційної діяльності меншою мірою залежать від галузевих особливостей підприємства, ніж операційна його діяльність. Цей зв'язок опосередковується тільки об'єктами інвестування.

6. Інвестиційний прибуток підприємства в процесі його інвестиційної діяльності формується звичайно зі значним «лагом запізнювання». Це означає, що між вкладанням інвестиційного капіталу (інвестиційними

витратами) та отриманням інвестиційного прибутку проходить звичайно досить великий період часу, що визначає довготерміновий характер цих витрат.

Основними поняттями, пов'язаними з інвестиційною діяльністю підприємства, є *інвестор* як суб'єкт діяльності, що вкладає кошти в конкретний *об'єкт*.

Інвестор – це суб'єкт інвестиційної діяльності, який приймає рішення та вкладає власні, позичені й залучені кошти в об'єкти інвестування. Суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути державні органи влади, фізичні та юридичні особи України та інших держав.

Об'єктом інвестиційної діяльності є реальні та фінансові інвестиції.

Реальні інвестиції – це вкладення капіталу у різні сфери і галузі економіки країни з метою оновлення існуючих та створення нових «капітальних» благ. Реальні інвестиції переважно передбачають вкладення в матеріальні та нематеріальні активи, в приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, що пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємства або поліпшення умов праці та побуту персоналу. Реальні інвестиції можуть бути зведені до трьох основних напрямків: капітальні вкладення; інвестування в нематеріальні активи й приріст оборотних активів.

Капітальні вкладення – періодично здійснюванні довгострокові інвестиції у відтворення основних виробничих фондів і об'єктів соціальної інфраструктури, єдино разові витрати, розмір яких визначається у процесі інвестиційного проектування.

Обсяг необхідних капітальних вкладень на розвиток підприємств зв'язку визначається результатами виробничо-господарської діяльності, залежить від приросту кількості і покращення якості послуг. На практиці, в ринкових умовах розраховані при проектуванні капітальні вкладення можуть змінитись у розмірі в залежності від наявності власних коштів і можливості запозичення коштів підприємством.

Інвестиції в нематеріальні активи спрямовані на використання в операційному й іншому видах діяльності підприємства нових наукових і технологічних знань з метою досягнення комерційного успіху. Інвестиції в нематеріальні активи здійснюються за двома основними формами:

а) шляхом придбання готової науково-технічної продукції й інших прав (придбання патентів на наукові відкриття, винаходи, промислові зразки і товарні знаки; придбання «ноу-хау»; придбання ліцензій та франчайзинг і т.п.);

б) шляхом розробки нової науково-технічної продукції (як у рамках самого підприємства, так і за його замовленням відповідними інжиніринговими фірмами). Здійснення інноваційного інвестування в нематеріальні активи дозволяє суттєво підвищити технологічний потенціал підприємства в усіх сферах його господарської діяльності.

Інвестиції в приріст оборотних активів – форма реальних інвестицій, спрямована на розширення обсягу використаних операційних оборотних засобів підприємства, що забезпечує необхідну пропорційність (збалансованість) розвитку оборотних засобів у результаті здійснення інвестиційної діяльності.

В сучасних умовах капітальні вкладення є найбільш вагомою формою здійснення реальних інвестицій на підприємстві.

1. *Придбання цілісних майнових комплексів* – забезпечує галузеву, товарну чи регіональну диверсифікованість діяльності підприємства. Ця форма реальних інвестицій забезпечує, звичайно, «ефект синергізму», що полягає у зростанні сукупної вартості підприємств за рахунок можливостей більш ефективного використання їх загального фінансового потенціалу, взаємного доповнення технологій і номенклатури продукції, що випускається, можливостей зниження рівня операційних витрат, спільного використання збутової мережі на різних регіональних ринках та інших факторах.

2. *Нове капітальне будівництво* – інвестиції пов'язані з розширенням діючого підприємства шляхом будівництва нового об'єкта з закінченим технологічним циклом за індивідуально розробленим чи типовим проектом на територіях, що спеціально відводяться. До нового будівництва підприємство прибігає при кардинальному збільшенні обсягів своєї операційної діяльності в майбутньому періоді її галузевої, товарної чи регіональної диверсифікованості (створенні філій, дочірніх підприємств і т.п.).

3. *Перепрофілювання* форма капітальних інвестицій, що забезпечує повну зміну технології виробничого процесу для випуску нової продукції, або модернізацію виробництва продукції, яка раніше вироблялася на цьому підприємстві.

4. *Реконструкція* підприємства пов'язана з суттєвим перетворенням виробничого процесу на основі сучасних науково-технічних досягнень, яку здійснюють відповідно до комплексного плану реконструкції підприємства з метою радикального збільшення його виробничого потенціалу, суттєвого підвищення якості продукції, що випускається, запровадження ресурсозберігаючих технологій і т.п.

5. *Модернізація* пов'язана з удосконаленням і приведенням активної частини основних виробничих фондів у стан, що відповідає сучасному рівню здійснення технологічних процесів, шляхом конструктивних змін основного парку машин, механізмів й обладнання, що використовуються підприємством у процесі операційної діяльності.

Капітальні вкладення на реконструкцію, модернізацію і технічне переозброєння окупаються в декілька разів скоріше, ніж при новому будівництві, терміни створення нової потужності і потреба у робочій силі скорочуються, поліпшується структура капітальних вкладень

6. *Відновлення окремих видів обладнання форма капітальних інвестицій*, пов'язана із заміною (у зв'язку з фізичним зносом) чи доповненням (у зв'язку зі зростанням обсягів чи діяльності, що необхідні для підвищення продуктивності праці) наявного парку обладнання окремими новими їхніми видами, що не змінюють загальної схеми здійснення технологічного процесу. Відновлення окремих видів устаткування характеризує в основному процес простого відтворення активної частини основних виробничих фондів.

Фінансові інвестиції – це вкладення коштів у різні фінансові інструменти: фондові, грошового ринку, участь у діяльності інших підприємств.

Інвестиції у статутні капітали інших підприємств. Ця форма фінансового інвестування має найбільш тісний зв'язок з операційною діяльністю підприємства. Вона забезпечує зміцнення стратегічних господарських зв'язків з постачальниками сировини і матеріалів (при участі в їхньому статутному капіталі); розвиток своєї виробничої інфраструктури (при вкладенні капіталу в транспортні й інші аналогічні підприємства); розширення можливостей збуту чи продукції проникнення на інші регіональні ринки (шляхом вкладення капіталу в статутні фонди підприємств торгівлі).

Інвестиції в інструменти грошового ринку спрямовані насамперед на ефективне використання тимчасово вільних грошових активів підприємства. До основних інструментів грошового ринку відносяться короткотермінові (до року) боргові зобов'язання, переважно казначейські білети, комерційні папери, банківські векселі, ощадні сертифікати, резервні вклади. Найбільш поширеним для підприємств є депозитний внесок у комерційних банках.

Інвестиції у фондові інструменти характеризуються вкладенням капіталу в різні види цінних паперів, що вільно обертаються на фондовому ринку. Ця форма фінансових інвестицій є найбільш масовою і перспективною. Поширення використання цієї форми фінансових інвестицій пов'язане із широким вибором альтернативних інвестиційних рішень як за інструментами інвестування, так і за його термінами; більш високим рівнем державного регулювання і захищеності інвестицій; наявністю оперативної інформації про стан і кон'юнктуру фондового ринку в розрізі окремих його сегментів та інших факторів.

Основна мета інвестиційної діяльності полягає в досягненні найефективнішої реалізації інвестиційної стратегії підприємства. Задачами здійснення мети є:

- дослідження зовнішнього інвестиційного положення і прогнозування майбутньої кон'юнктури інвестиційного ринку;
- розробка стратегічних напрямів інвестиційної діяльності підприємства;
- оцінка інвестиційної привабливості окремих проектів і вибір найефективніших;

- розробка стратегії, формування інвестиційних ресурсів підприємства;
- оцінка інвестиційних якостей окремих фінансових інструментів і вибір найефективніших;
- формування інвестиційного портфеля і його оцінка за показниками рентабельності, ліквідності, ринку;
- поточне планування й оперативне управління реалізації окремих інвестиційних проектів;
- організація моніторингу реалізації окремих інвестиційних програм і проектів;
- підготовка рішень про своєчасний вихід з неефективних інвестиційних проектів.

Результати інвестиційної діяльності проявляються та відображаються в результатах, які отримує підприємство від використання об'єктів інвестування.

Таблиця 26. – Показники стану та ефективності інвестиційної діяльності підприємства

Показник	Характеристика показника ІДП
<i>Стан інвестиційної діяльності підприємства</i>	
Загальний обсяг інвестування	Розмір коштів інвестованих підприємством за певний проміжок часу
Чисті інвестиції	Характер відтворювального процесу – розширення ($ЧІ > 0$), скорочення ($ЧІ < 0$), просте відтворення ($ЧІ = 0$),
Частка капітального інвестування у чистих доходах	Частка інвестиційних витрат в чистому доході підприємства, що характеризує масштаб інвестиційної діяльності та її пріоритетність з точки зору менеджменту та власників
Індекс динаміки інвестиційної діяльності	Індекс динаміки показує темпи зміни загальних обсягів ІДП чи ЧІ. За розміром цих показників визначають тенденції щодо нарощування ($І_{ДП} > 0$) чи скорочення ($І_{ДП} < 0$) інвестування, процесів відтворення ОЗ та НМА
<i>Ефективність інвестиційної діяльності підприємства</i>	
Капіталовіддача інвестиційної діяльності підприємства	Приріст чистого доходу в результаті провадження інвестиційних рішень до інвестицій на їх реалізацію
Рентабельність інвестованого капіталу	Отриманий ефект на кожен інвестовану грошову одиницю капіталу, виражений у відсотках. Може бути розрахований за показниками економічної доданої вартості, <i>EBITDA</i>

Практичні завдання

№34. За варіантом відповідно до даних табл. 27 визначити загальний обсяг інвестицій, показники динаміки за напрямками інвестицій, структуру інвестицій, охарактеризувати тенденції в інвестиційній діяльності оператора зв'язку. За результатами розрахунків скласти аналітичну таблицю.

Таблиця 27.

Напрямок інвестицій,	Значення по роках
----------------------	-------------------

тис. грн	Варіант 1		Варіант 2		Варіант 3	
	базовий	звітний	базовий	звітний	базовий	звітний
Будівництво місцевої мережі	751761	625275	625275	234180	234180	25518
Будівництво транспортної мережі	439818	230239	230239	218145	218145	44095
Цивільне будівництво та проектно-вишукувальні роботи	69151	93404	93404	68257	68257	20162
Розвиток сервісної мережі та цільове просування послуг	138652	108687	108687	95328	95328	44263
Нові технології, в т.ч.	333681	739536	739536	1072708	1072708	798026
Мультисервісна пакетна мережа	255284	266473	266473	634134	634134	642104
Мобільний зв'язок	78397	473063	473063	438574	438574	155922
Технічне переозброєння, реконструкція та капітальний ремонт	106618	111057	111057	48115	48115	23111
Інші витрати (необоротні матеріальні активи, нематеріальні придбання об'єктів тощо)	77945	96986	96986	86544	86544	46785

№35. Визначити показники інвестиційної діяльності «BT Group plc» у 2015–2017 рр. відповідно до переліку та методики, наданих у табл. 1, охарактеризувати тенденції в інвестиційній діяльності оператора зв'язку. За результатами розрахунків скласти аналітичну таблицю.

Таблиця 28. – Результуючі показники «BT Group plc» у 2015–2017 рр.

Показники за роками*	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016	2017/2015
Чистий дохід, млрд фунтів	18,879	24,082	23,746	1,28	0,99	1,26
Капітальні інвестиції, млрд фунтів	2,622	3,454	3,522	1,32	1,02	1,34
Амортизація основних засобів та нематеріальних активів, млрд фунтів	2,631	3,510	3,514	1,33	1,00	1,34
<i>EBITDA</i> , млрд фунтів	6,459	7,645	7,505	1,18	0,98	1,16
Частка капітальних інвестицій у доходах, %						
Чисті інвестиції, млрд фунтів						
Рентабельність інвестованого капіталу за <i>EBITDA</i> , %						

Завдання для перевірки знань

1. Дати визначення основних понять пов'язаних з інвестиційною діяльністю підприємства: інвестиції, інвестор, інвестиційний процес.
2. Сутність та значення інвестиційної діяльності на підприємстві
3. Характерні особливості інвестиційної діяльності як виду економічної діяльності підприємства
4. Основні напрями реалізації інвестиційної діяльності підприємства
5. Поділ інвестицій за видами
6. Джерела фінансування інвестицій
7. Показники що характеризують інвестиційну діяльність підприємства
8. Особливості організації та реалізації інвестиційної діяльності підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Рекомендована література

4. Економіка телекомунікацій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. В. М. Орлова. Одеса: ОНАЗ, 2014. 512 с.
5. Отливанська Г.А. Інвестиційна діяльність телекомунікаційного підприємства: теорія та практика : монографія. Одеса : Бондаренко М.О., 2019. 408 с.

Практичне заняття

Економічна ефективність капітальних інвестицій

Мета

Закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо розрахунку та визначення показників ефективності капітальних інвестицій, вибору ефективного варіанту рішення.

Ключові положення

Ефективність капітальних інвестицій у нову техніку визначається на стадії їхнього проектування та планування. Виявляється ж вона після введення об'єктів інвестування, в процесі освоєння виробничої потужності.

Для техніко-економічного обґрунтування вибору найкращих варіантів напрямів науково-технічного прогресу, а також прийняття рішення про доцільність створення і запровадження нової техніки, капітальних вкладень використовуються єдині принципи і показники визначення економічної ефективності капітальних вкладень і нової техніки. У такому разі враховуються поняття ефективності:

– ефективність – це отримання максимального приросту виробництва продукції на кожну одиницю вкладених коштів;

– ефективність – це забезпечення приросту потужності і основних фондів, потрібних для виконання передбачуваних планом обсягів виробництва продукції з мінімальними витратами.

Економічна ефективність характеризується співвідношенням ефекту й одноразових витрат у грошовій формі.

Техніко-економічна ефективність характеризується системою технічних і економічних (вартісних) показників, виходячи з аналізу та співвідношення яких робиться висновок про доцільність вибору того або іншого варіанта рішення.

Усю систему показників економічної ефективності капітальних інвестицій у нову техніку можна поділити на дві групи: *основні та додаткові*.

Основні показники щодо визначення економічної ефективності капітальних вкладень включають:

- *вихідні показники*;
- *розрахункові показники для вибору найкращого варіанта рішення*.

До *вихідних* показників по визначенню економічної ефективності капітальних вкладень належать:

- обсяг продукції (Q);
- доходи (D);
- виробнича потужність (N);
- капітальні вкладення (K) – одноразові витрати;
- річні операційні витрати (C) – поточні витрати на експлуатацію об'єкта інвестування після введення в дію.

До *розрахункових* показників для вибору найкращого варіанта рішення належать:

- показник абсолютної (загальної) економічної ефективності (E_a);
- приведені витрати ($C + E_n K$);
- термін окупності (τ);
- річний економічний ефект ($E_{\Phi p}$).

При визначенні економічної ефективності всі варіанти інвестиційних рішень мають бути поставлені в однакові (порівняльні) умови з точки зору:

- кола підприємств, що використовують ці рішення;
- часу розрахунку одноразових, поточних витрат і отримання ефекту;
- використання цін для розрахунку одноразових, поточних витрат й ефекту;
- використання однакових елементів (статей) для розрахунку одноразових і поточних витрат;
- використання однакового обсягу продукції або однакової величини потужності;
- методики обчислення вартісних показників.

Якщо обсяг продукції або розмір потужності є різними, то зведення всіх варіантів у порівнянні умови провадиться шляхом перерахування вихідних основних показників на одиницю обсягу продукції або одиницю потужності. У такому разі для кожного варіанта розраховують:

- *питомі капітальні вкладення:*

$$\bar{k}_i = \frac{K_i}{Q_i} \text{ грн./ од. продукції або } \bar{k}_i = \frac{K_i}{N_i} \text{ грн./ од. потужності;}$$

- *питомі операційні витрати:*

$$\bar{c}_i = \frac{C_i}{Q_i} \text{ грн./од. продукції або } \bar{c}_i = \frac{C_i}{N_i} \text{ грн./од. потужності,}$$

де K_i – капітальні вкладення по i -му варіанту; C_i – річні операційні витрати за i -м варіантом; Q_i – обсяг продукції за i -м варіантом; N_i – потужність i -го варіанта.

Всі подальші розрахункові основні показники економічної ефективності визначаються вже виходячи із питомих показників.

Додаткові показники щодо визначення економічної ефективності використовуються для обґрунтування вибору рішення в умовах здобування рівноцінних результатів за основними показниками та уточнення доцільності запровадження вибраного варіанта.

До додаткових показників належать:

- показники, що характеризують якість виконання функцій, для яких призначається пристрій, проектоване рішення (загасання, чутливість, швидкість передавання тощо);

- показники, що характеризують надійність – середнє напрацювання на одну відмову, ресурс роботи (термін служби або час роботи до першого капітального ремонту), імовірність безвідмовної роботи, коефіцієнт готовості;

- показники, що характеризують габарити – вага, розміри, виробнича площа для розміщення;

- питомі витрати дефіцитних матеріалів і металів;

- питомі витрати електроенергії, споживаної зі сторони для виробничих потреб;

- показники соціального характеру (рівень техніки безпеки й охорони праці, естетика виробництва, охорона довкілля).

Розглянемо методику визначення показників економічної ефективності капітальних вкладень.

Показник абсолютної економічної ефективності капітальних вкладень визначається як відношення ефекту до одноразових витрат у грошовій формі. За допомогою цього показника можна охарактеризувати ефективність об'єкта інвестування за рівнями економіка країни, галузь і підприємство. Рівень ефективності визначається масштабом впливу від впровадження інвестиційного рішення.

Основні формули розрахунку загальної (абсолютної) економічної ефективності для різних рівнів ефективності наведені в табл. 29.

Таблиця 29. Розрахунок коефіцієнта абсолютної економічної ефективності

Рівень ефективності	Коефіцієнт абсолютної економічної ефективності	Термін окупності капітальних вкладень	Критерії вибору
а) макро	$E_{\text{мак}} = \frac{\Delta H_{\text{Д}}}{K}$	$\tau_{\text{мак}} = K / \Delta H_{\text{Д}}$	$E_{\text{мак(н)}} ; \tau_{\text{мак(н)}}$

б) галузі	$E_{a \text{ гал}} = \frac{\Delta\Pi_{\text{гал}}}{K}, \text{ де}$ $\Delta\Pi_{\text{гал}} = \Delta D - \Delta C;$ $\Delta\Pi_{\text{гал}} = \Pi_{\text{гал впр}} - \Pi_{\text{гал баз}}$	$\tau_{\text{гал}} = K / \Delta\Pi_{\text{гал}}$	$E_{a \text{ гал(н)}}; \tau_{\text{гал(н)}}$
в) нові об'єкти, підприємства	$E_a = \Pi / K,$ $\text{де } \Pi = \text{ЧД} - C,$ $E_a = (C_1 - C_2) / K$	$\tau = K / \Pi,$ $\tau = K / (C_1 - C_2)$	$r = \frac{\text{ЧД} - C}{\Phi_{\text{осн}} + \Phi_{\text{об}}}$ (кращого аналогічного об'єкта)
г) реконструкція, модернізація, технічне переозброєння	$E_a = (\Pi_2 - \Pi_1) / K$		

де ΔH_d – приріст національного доходу, грн.; K – сума капітальних вкладень, грн.; $\Delta\Pi_{\text{гал}}$ – збільшення прибутку галузі, грн.; ΔD – приріст доходів, грн.; ΔC – приріст річних операційних витрат, грн.; $\Pi_{\text{гал впр}}$ – розмір прибутку галузі після впровадження проекту; $\Pi_{\text{гал баз}}$ – розмір прибутку галузі до реалізації проекту; ЧД – чисті доходи, грн.; C – річні операційні витрати, грн.; Π – прибуток підприємства, грн.; 1,2 – індекси, які означають показники по діючому (базовому) і новому об'єктах; $\Phi_{\text{осн}}$, $\Phi_{\text{об}}$ – вартість основних і оборотних засобів підприємства, грн.; r – рівень рентабельності; τ – термін окупності, років.

Приведені витрати – визначаються як сума річних операційних витрат і капітальних вкладень, приведених до однакової розмірності у відповідності з нормативом ефективності:

$$C_{\text{пр}} = C + E_n K,$$

де C – річні операційні витрати, грн./рік; K – капітальні вкладення, грн.; E_n – нормативний показник порівняльної економічної ефективності.

Нормативний коефіцієнт економічної ефективності означає той мінімальний економічний ефект, який потрібно отримати, вкладаючи капітал у дану галузь економіки. В сучасних умовах нормативний коефіцієнт ефективності дорівнює нормі дисконтування (приведення різночасних економічних показників до початку розрахункового періоду - тобто до року, який передуює початку інвестування). Величина норми дисконтування приймається залежно від конкретних умов (як правило, відповідає обліковій процентній ставці Національного банку України). Також нормативний коефіцієнт ефективності може визначатися як відношення сукупного додаткового продукту до його сукупних виробничих фондів. В сучасних умовах коефіцієнт приймається на рівні 0,15 – 0,2.

За результатами розрахунку приведених витрат приймають попереднє рішення щодо вибору ефективного варіанту. Ефективним є той варіант,

який за результатами розрахунків отримав найменший розмір приведених витрат.

Якщо, визначений ефективний варіант потребує додаткових капітальних вкладень порівняно з неефективним ($K_{\text{еф}} > K_{\text{н/еф}}$) і при цьому ефективний варіант є дешевшим в експлуатації ($C_{\text{еф}} < C_{\text{н/еф}}$), тобто при його впровадженні підприємство отримує економію експлуатаційних витрат ($C_{\text{н/еф}} - C_{\text{еф}}$), то показники економічної ефективності можна визначити наступним чином:

$$E = \frac{C_{\text{н/еф}} - C_{\text{еф}}}{K_{\text{еф}} - K_{\text{н/еф}}} \quad \text{і} \quad \tau = \frac{K_{\text{еф}} - K_{\text{н/еф}}}{C_{\text{н/еф}} - C_{\text{еф}}},$$

де E – коефіцієнт порівняльної економічної ефективності; τ – термін окупності додаткових капітальних вкладень за рахунок економії експлуатаційних витрат; $(C_{\text{н/еф}} - C_{\text{еф}})$ – економія експлуатаційних витрат при запровадженні першого варіанта рішення; $(K_{\text{еф}} - K_{\text{н/еф}})$ – додаткові капітальні вкладення для запровадження першого варіанта рішення; E – розрахункова ефективність.

Умова ефективності: $E \geq E_{\text{н}}$; $\tau \leq \tau_{\text{н}}$.

У такому разі перший варіант рішення є ефективним.

Термін окупності показує кількість років за яку величина капітальних вкладень перекриється сумою щорічного ефекту. Ефект може бути виражений сумою прибутку або сумою економії річних експлуатаційних витрат:

$$\tau = \text{Капітальні вкладення} / \text{Щорічний ефект}.$$

Розрахунок терміну окупності з урахуванням показника абсолютної економічної ефективності виконується за наступними формулами:

$$\tau = \frac{1}{E_{ai}} \text{ рік},$$

де $E_a = E_{a \text{ мак}}$ або $E_a = E_{a \text{ гал}}$ або $E_a = E_{\text{мак}}$.

Умовою ефективності за цим показником є:

$$\tau \leq \tau_{\text{нi}},$$

де $\tau_{\text{нi}}$ – нормативний термін окупності, який визначається як

$$\tau_{\text{нi}} = \frac{1}{E_{ai(\text{н})}},$$

де $E_{ai(\text{н})}$ – нормативний показник абсолютної економічної ефективності на відповідному етапі обґрунтування рішення.

За умови коли $C_2 < C_1$, а $K_1 > K_2$, то $E = \frac{C_2 - C_1}{K_1 - K_2}$ і $\tau = \frac{K_1 - K_2}{C_2 - C_1}$ рік. Отриманий

термін окупності в такому випадку показує за скільки років при запровадженні першого варіанта додаткові капітальні вкладення окупляться за рахунок економії річних операційних витрат. Умовою ефективності в такому разі є:

$$\tau \leq \tau_{\text{н}} = \frac{1}{E_{\text{н}}}.$$

Річний економічний ефект – показник, що характеризує зменшення всієї сукупності витрат при реалізації підприємством ефективного варіанта капітальних вкладень, включаючи як поточні операційні витрати, так і капітальні вкладення.

Якщо обсяг продукції (або потужність) за варіантами інвестиційних рішень мають однакові величини: $Q_{не} = Q_e$ або $N_{не} = N_e$, де *не*, *e* – індекси, що означають неефективний та ефективний варіанти технічного рішення, то річний економічний ефект розраховується за формулою:

$$E_{фр} = [C_{не} + E_n K_{не}] - [C_e + E_n K_e].$$

Якщо обсяг продукції (або потужність) за варіантами мають різні величини:

$$Q_{не} \neq Q_e \text{ або } N_{не} \neq N_e,$$

річний економічний ефект розраховується за формулою:

$$E_{фр} = [(\bar{c}_{не} + E_n \bar{k}_{не}) - (\bar{c}_e + E_n \bar{k}_e)] Q_e,$$

де $\bar{c}_{не}$, $\bar{c}_e$ – питомі експлуатаційні витрати на одиницю обсягу продукції (одиницю потужності); $\bar{k}_{не}$, $\bar{k}_e$ – питомі капітальні витрати на одиницю обсягу продукції (одиницю потужності); $Q_e(N_e)$ – обсяг продукції (або потужність) ефективного варіанта. В залежності від наявності вихідних даних можуть бути різні модифікації у використанні загальних формул для визначення річного економічного ефекту.

Міжнародна практика оцінки ефективності інвестицій базується на таких принципах:

- ефективність використання інвестованого капіталу оцінюється шляхом зіставлення грошового потоку, що формується в процесі реалізації проекту та початкових інвестицій;
- інвестований капітал як і грошовий потік приводиться до теперішнього часу або до певного розрахункового року;
- процес дисконтування інвестицій і грошових потоків здійснюється за різних ставок дисконту, що визначаються залежно від особливостей проекту.

При визначенні ставки дисконту враховується структура інвестицій та вартість її складових. Найбільш розповсюджені такі показники ефективності капітальних вкладень:

- чиста теперішня вартість інвестиційного рішення (*NPV*)
- внутрішня норма прибутку (*IRR*)
- дисконтований термін окупності (*DPP*).

Відповідно до класичного підходу *чиста приведена вартість* або чистий приведений дохід за кожним інвестиційним рішенням підприємства буде визначатись за формулою:

$$NPV_j = \sum_{t=1}^p \frac{CF_{jt}}{(1+i)^t} - KI_{0j},$$

де CF_{jt} – чистий грошовий потоки від *j*-го проекту в році *t*;

t – рік реалізації проекту у прогнозованому періоді;
 p – кількість років, що відображають термін, передбачений підприємством для реалізації інвестицій;
 i – ставка дисконтування;

KI_{0j} – капітальні інвестиції за j -м проектом на до реалізаційному етапі.

Прийнято, що чистий грошовий потік визначається як різниця між вхідними (позитивними) грошовими потоками та вихідними (від’ємними або витратними) грошовими потоками. У результаті чистий грошовий потік (CF_{jt}) за j -м проектом у році t складається з суми амортизаційних відрахувань (A_{jt}) та чистого прибутку ($ЧП_{jt}$), що визначається як залишок доходу певного року реалізації проекту після сплати всіх податків та покриття витрат, включаючи амортизацію: $CF_{jt} = ЧП_{jt} + A_{jt}$.

Показник IRR – це *внутрішня норма прибутку*, отримана в результаті здійснення інвестиційного рішення, за однакової кількості поточної вартості майбутніх доходів й інвестиційних витрат:

$$\sum_{t=1}^p \frac{CF_{jt}}{(1+IRR)^t} - KI_{0j} = 0.$$

Економічний сенс показника IRR для підприємства полягає в можливості приймати будь-які рішення інвестиційного характеру, рівень рентабельності яких не нижче поточного значення показника ціни (вартості) капіталу.

Дисконтований термін окупності інвестицій:

$$DPP_j = \sum_{t=1}^p \frac{CF_{jt}}{(1+i)^t} \geq KI_{0j}$$

Термін окупності інвестицій показує, через який проміжок часу вкладені інвестиції повертаються до інвестора. Цей той рік у якому чиста приведена вартість проекту стає позитивною. Показник також відображає ступінь ризику неповернення інвестицій – чим більший термін окупності, тим вищий ризик неповернення інвестицій. Тому всі інвестори в першу чергу оцінюють інвестиційні рішення за цим показником.

Практичні завдання

№36. Визначити показник абсолютної економічної ефективності та термін окупності інвестиційного проекту щодо переходу підприємства на автоматичну систему обслуговування обладнання, якщо в його результаті буде зменшений виробничий штат на 31 особу із середньорічною зарплатою 88 тис. грн., капітальні витрати на додаткове обладнання складуть 1986 тис. грн., річна норма амортизації на додаткове обладнання 25%.

№37. Визначити ефективний варіант капітального інвестування підприємства зв'язку за даними табл. 30.

Таблиця 30.

Показник	1 вар.	2 вар.
Капітальні інвестиції, млн. грн.	1800	1750

Виробничі витрати по експлуатації об'єкта, млн. грн.	300	340
Потужність об'єкта, каналів	1500	2000
Нормативна економічна ефективність	0,2	

№38. Визначити ефективний варіант капітального інвестування підприємства зв'язку за даними табл. 31.
Таблиця 31.

Показник	1 вар.	2 вар.
Капітальні інвестиції, млн. грн.	26	23,5
Виробничі витрати по експлуатації об'єкта, млн. грн.	28,5	31
Дохід, млн. грн.	46	46
Нормативна економічна ефективність	0,15	

**№
39.**

Визначити ефективність інвестиційного рішення за показниками чистої приведеної вартості та дисконтованого терміну окупності інвестицій за умови, що ставка дисконтування складає 0,12, термін реалізації проекту 4 роки. Вихідні дані надані у табл. 32.
Таблиця 32.

Показник	Інвестиційне рішення
Капітальні інвестиції, млн. грн.	23,5
Виробничі витрати по експлуатації об'єкта, млн. грн.	31
Дохід, млн. грн.	46
Норма амортизації, %	10

**Завда
ння
для**

перевірки знань

1. Розкрийте сутність ефективності капітальних інвестицій.
2. Назвіть основні показники щодо визначення економічної ефективності капітальних вкладень і нової техніки зв'язку.
3. Назвіть додаткові показники по визначенню економічної ефективності, що використовуються для обґрунтування вибору рішення.
4. Охарактеризуйте показник абсолютної (загальної) економічної ефективності капітальних вкладень.
5. Охарактеризуйте показник порівняльної економічної ефективності.
6. Охарактеризуйте термін окупності.
7. Охарактеризуйте методику розрахунку річного економічного ефекту.
8. Охарактеризуйте показник чистої теперішньої вартості інвестиційного рішення.
9. Охарактеризуйте показник внутрішньої норми прибутковості
10. Охарактеризуйте дисконтований строк окупності та порівняйте методику його розрахунок без урахування дисконтування

Рекомендована література

1. Економіка підприємства : навч. посіб. / А. В. Шегда, Т. М. Литвиненко, М. П. Нахаба та ін.; За ред. А. В. Шегди. [2-ге вид., стер.]. К.: Знання-Прес, 2001. 335 с.
2. Економіка підприємства : підручник / за заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. [4-те вид., перераб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2005. 816 с.
3. Економіка поштового зв'язку: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. В.М. Орлова. О.: ВМВ, 2012. 544 с.
4. Осипов В.И. Экономика предприятия : учебник. Одесса: Маяк, 2005. 720 с.

Список використаних джерел

1. Азарова А.О., Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Практикум: навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ВНТУ, 2016. 216 с.
2. Белоусова С.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств електронної торгівлі. Науковий вісник Ужгородського університету. 2017. Вип.1 (49). Т.2. Серія Економіка. С. 237–240.
3. Бланк І. О., Гуляева Н. М. Інвестиційний менеджмент : підруч. / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 398 с
Гранатуров В. М., Кораблінова І. А. Конкурентоспроможність телекомунікаційних компаній: проблеми теорії та практики управління : монографія / за наук. ред. проф. В.М. Гранатурова. К.: Кафедра, 2012. 320с.
4. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор - Видавництво, 2016. 378 с.
5. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2004. 296 с.
6. Гавва В.Н., Божко Е.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ., 2004. 224 с.
7. Господарський кодекс України. URL: www.rada.kiev.ua.
8. Грицуленко С.І. Інтелектуальний потенціал в інноваційній моделі розвитку оператора зв'язку: Дис. ...канд..екон. наук: 08.00.04/
9. Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 256 с.
10. Денисенко М. П. Організаційно-економічний механізм інвестування : монографія. Київ : Наук. світ, 2001. 414 с.
11. Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. Економіка підприємства: навч. посібн. для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Х.: ХНАДУ, 2018. 292 с.
12. Дугієнко Н. О. Амортизаційна політика та основні напрямки підвищення її ефективності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.01. Київ, 2007. 20 с.

13. Економіка підприємства : навч. посіб. / А. В. Шегда, Т. М. Литвиненко, М. П. Нахаба та ін.; За ред. А. В. Шегди. [2-ге вид., стер.]. К.: Знання-Прес, 2001. 335 с.
14. Економіка підприємства : підручник / за заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. [4-те вид., перераб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2005. 816 с.
15. Економіка підприємства: навч. посібн. Уклад. Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 343 с.
16. Економіка поштового зв'язку: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. В.М. Орлова. О.: ВМВ, 2012. 544 с.
17. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» . URL: www.rada.kiev.ua.
18. Інвестиційний менеджмент (в прикладах і завданнях) : навч. посіб. / С. О. Погасій, О. В. Познякова, Ю. В. Краснокутська та ін. ; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2009. 337 с.
19. Інвестування української економіки : монографія / за ред. А. І. Сухорукова. Київ : Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки, 2005. 440 с.
20. Інноваційний потенціал оператора зв'язку: формування, оцінювання та ефективність використання : монографія / Грицуленко С. І., Орлов В. М., Отливанська Г. А., Уманський І. І. Одеса : ВМВ, 2013. 260 с.
21. Іщенко М. І. Методичні підходи до оцінки ефективності інвестицій на основі економічної доданої вартості. Академічний огляд. 2013. № 2(39). С. 88–94.
22. Кібік О.М., Котлубай В.О., Белоус К.В. Теорія бізнесу: навч.-метод. посібн. – 2-ге вид., випр. і доп. Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 225 с.
23. Крайнів П.П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю / Акад. прав. наук України. – К.: Вид. дім „Ін Юре”, 2004. – 448 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 431-444.
24. Осипов В.И. Экономика предприятия : учебник. Одесса: Маяк, 2005. 720 с.
25. Петухова О. М. Інвестування : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 336 с.
26. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» / Затв. нак. М-ва фін. України від 18.10.1999 р. № 242.
28. Посохов І.М., Дюжев В.Г., Сусліков С.В., Тимофєєва К.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. 380 с. Економіка телекомунікацій: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]; за заг. ред. В.М. Орлова. О.: ОНАЗ, 2014. 512 с
29. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
30. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
31. Створення підприємства: від "А" до "Я" . URL: <https://www.golovbukh.ua/article/6899-stvorenniya-pdprimstva>
32. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2004. 309 с.
33. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб. – К.: Ін-т. інтел. власн. і права, 2005. 108 с.
34. Цибульська Е. І. Управління потенціалом підприємства : навч. посіб. [для студ., які навчаються за спец. 7.050107, 8.050107 – Економіка підприємства]. Харків : Вид-во НУА, 2011. 384 с.
35. Цивільний кодекс України. URL: www.rada.kiev.ua.
36. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2003. 622 с.
37. Швиданенко Г. О., Бойченко К. С. Цінності як ресурс інноваційного розвитку суб'єкта господарювання. Бізнес Інформ. 2017. № 3. С. 148–153.
38. Экономика и управление на предприятии: основные тенденции и проблемы развития : монография / А. К. Голубев, Л. А. Стрий, Л. А. Захарченко ; под науч. ред. П. П. Воробийенко. Saarbrucken : LAP Lambert Academic Publishing, 2015. 284 с.
39. Экономика предприятия : учеб. / под ред. С. Ф. Покропивного. Киев : КНЕУ, 2003. 608 с.

40. Dietrich M. (2006) Economics of the firm. Analysis, Evolution and History. Taylor and Francis, UK 242 p.
41. Harafonova O. I. Scientific and methodological approaches to assessing strategic position enterprise. Науковий вісник Полісся. 2016. №3 (7). С. 266-270.
42. Harafonova O. I. Strategic aspects of process of management changes on enterprise. Науковий Вісник Полісся. 2016. № 4 (8). С. 253-256.
43. Khrushch N.A., Hryhoruk P.M., Grygoruk S.S. An approach to construct fuzzy preference relationships for managerial decision making. Науковий вісник Полісся. 2017. № 4(12). Ч 2. С.
44. Model of management of the employees' innovative behavior at the industrial enterprises / L. Lipych, I. Volynets, O. Khilukha, I. Matviichuk, Z. Semchuk. Problems and Perspectives in Management. 2018, Vol. 16, Issue #3, P. 197-206. URL: <https://businessperspectives.org/journals/problems-and-perspectives-in-management#indexed-abstracted>)
45. Otlyvanska G. A. Investment activity of telecommunications providers: conditions, problems, and trends. Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10). Ч. 1. С.113–119.
46. Profit Planning. URL: <http://managementaccountinggroup.com/services/profit-planning/> .
47. Ricketts M. (2019). The Economics of Business Enterprise. University of Buckingham, UK. Edward Elgar Publishing Limited. 680 p.
48. Sharko M. V., Zaitseva O. I., Gusarina N. V. Providing of innovative activity and economic development of enterprise in the conditions of external environment dynamic changes. Науковий вісник Полісся. 2017. № 3 (11). Ч. 2. –С. 57 – 60.
49. Shubik M., Smith E. (2016) The Guidance of an Enterprise Economy. Massachusetts Institute of Technology. 543 p.
50. Wigley J., Lipman C. (1992) The Enterprise Economy. The Mit Press, Cambridge, England. 192 p.